

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

TEXTOVÝ VZTAH HÁJKOVY KRONIKY ČESKÉ A SVATOVÁCLAVSKÉ
LEGENDY JILJÍHO OD SV. JANA KŘTITELE

Vedoucí práce: Mgr. Marie Škarpová, Ph.D.

Autor práce: Kateřina Neuwirthová

Studijní obor: Bohemistika – anglistika

Ročník: 3.

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 5. května 2016

.....

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Marii Škarpové, Ph.D., za cenné připomínky a rady, ochotu, trpělivost a vstřícnost při vedení mé bakalářské práce.

Anotace

Předmětem bakalářské práce je česky psaná svatováclavská legenda *Věvec blahoslavenému a věčně oslavovanému knížeti českému, mučedniku božimu, druhému Abelovi, svatému Václavovi, z dvou a třicíti růží jeho svatého narození, života, smrti* z roku 1643, jejímž autorem je dnes neznámý literát Jiljí od sv. Jana Křtitele. Tato práce představí nejen samotného autora a jeho dílo, ale také se zaměří na Jiljího prameny, jež mu sloužily pro sepsání legendy. Jiljí od sv. Jana Křtitele uvádí, že jeho pramenem byla *Kronika česká* (1541) Václava Hájka z Libočan, což se tato práce pokusí ověřit a nalézt způsoby, jak Jiljí se zdrojovým textem pracoval.

Annotation

The subject of the bachelor thesis is a legend about St. Wenceslas written in Czech by Aegidius a St. Joanne Baptista called *Věvec blahoslavenému a věčně oslavovanému knížeti českému, mučedníku božímu, druhému Abelovi, svatému Václavovi, z dvou a třiceti růží jeho svatého narození, života, smrti* (A Wreath for Blessed and Forever Celebrated Wenceslas, Duke of Bohemia, God's Martyr and Second Abel Made from Thirty Two Roses of His Saint Birth, Life, Death). This bachelor thesis introduces the author and his piece and it also focuses on Aegidius's sources that he used to write his legend. Aegidius a St. Joanne Baptista claimed that his main source was *Kronika česká* (Czech Chronicle) from 1541 by Wenceslas Hájek from Libočany. This bachelor thesis verifies Aegidius's claim and tries to find ways how he worked with the source.

Obsah

Úvod.....	8
1. Žánrové vymezení.....	10
1.1. Legenda.....	10
1.2. Kronika.....	11
2. Barokní legendická tvorba.....	14
3. Jiljí od sv. Jana Křtitele.....	16
4. Svatováclavská legenda Jiljího od sv. Jana Křtitele.....	19
4.1. Obrazová část legendy.....	20
5. Česká verze Jiljího legendy o životě sv. Václava.....	22
5.1. Prameny české verze svatováclavské legendy Jiljího od sv. Jana Křtitele.....	22
5.1.1. Legenda <i>Ut annuncietur</i>	23
5.1.2. Údajný autor legendy <i>Ut annuncietur</i> , biskup olomoucký – Jan ze Středy....	24
5.1.3. Václav Hájek z Libočan.....	24
5.1.4. <i>Kronika česká</i> Václava Hájka z Libočan.....	26
6. Kompozice Hájkovy kroniky.....	29
6.1. Svatováclavský narativ v <i>Kronice české</i>	30
7. Kompozice Jiljího legendy.....	31
7.1. Rámcové texty.....	31
7.2. Textová část legendy.....	41
8. <i>Kronika česká</i> jako primární předloha svatováclavské legendy Jiljího od sv. Jana Křtitele.....	45
9. Typy Jiljího práce s Hájkovým textem.....	47
9.1. První typ – věrná citace.....	47
9.2. Druhý typ – abreviace.....	48
9.3. Třetí typ – vkládání veršované tvorby.....	49
9.4. Čtvrtý typ – rozčlenění Hájkovy pasáže do více kapitol při zachování původní chronologie.....	57
9.5. Pátý typ – rozčlenění Hájkovy pasáže do více kapitol, avšak s novým pořadím událostí.....	58
9.6. Šestý typ – z více Hájkových pasáží jedna kapitola.....	59
10. Legenda <i>Ut annuncietur</i> jako Jiljího pramen.....	61

Závěr.....	64
Seznam použité literatury.....	66
Přílohy.....	69

Úvod

Barokní legendická tvorba dodnes není zcela probádanou oblastí. V tomto období však vzniklo poměrně mnoho zajímavých děl. Příkladem toho je svatováclavská legenda – *Věncem blahoslavenému a věčně oslavovanému knížeti českému, mučedníku božím, druhému Abelovi, svatému Václavovi, z dvou a třiceti růží jeho svatého narození, života, smrti* – z roku 1643, jejímž autorem je Jiljí od sv. Jana Křtitele. Ten byl ve své době poměrně často publikujícím autorem, avšak dnes je čtenářům zcela neznámý. Jiljí vydal svatováclavskou legendu ve třech jazykových variantách – české, německé a latinské. Tato bakalářská práce představí Jiljího od sv. Jana Křtitele a jeho česky psanou variantu legendy, jež měla více úkolů: Jiljí pomocí své knihy připomněl významného světce z českých dějin, legendou jej oslavoval a zároveň šířil svatováclavský kult v českém národě. Každý Čech tak měl ve svatém Václavovi nalézt vzor hodný následování.

Jiljí od sv. Jana Křtitele uvedl, že mu jako zdroj pro sepsání svatováclavské legendy sloužila *Kronika česká* (1541) Václava Hájka z Libočan, jež v 17. století inspirovala i mnoho dalších autorů. Cílem této bakalářské práce je Jiljího tvrzení potvrdit, či vyvrátit a nalézt způsoby, jak Jiljí s Hájkovým textem pracoval.

První kapitola bakalářské práce se zaměřuje na žánrové vymezení pojmů legenda a kronika. U obou textových typů je podána jejich základní charakteristika a nastíněn jejich vývoj v literárních dějinách. Barokní legendická tvorba a současný stav jejího poznání jsou vysvětleny v druhé kapitole.

Dále je představen Jiljí od sv. Jana Křtitele. O jeho životě a literární činnosti se dodnes dochovalo poměrně mnoho údajů, které shrnujeme ve třetí kapitole. Zabýváme se v ní zejména Jiljího působením ve Zderazském klášteře, jež nechal přestavět a zvelebit. Na výzdobě kláštera se podílel též Karel Škréta, jeden z předních představitelů českého barokního malířství, a jeho svatováclavský cyklus se velmi těsně váže k Jiljího svatováclavské legendě. Vznik samotné legendy a její další působení nejen v českém prostředí popisuje čtvrtá kapitola. Také zde podáváme základní charakteristiku jednotlivých jazykových variant, jejich shod i odlišností.

Pátá kapitola blíže představuje prameny, které Jiljímu sloužily při psaní svatováclavské legendy. Jiljí totiž pracoval s více zdroji než jen Hájkovou *Kronikou* českou, ta však pro něj přesto byla zdrojem nejdůležitějším. Z Hájkovy kroniky sice vychází téměř celý text

legendy, ovšem Jiljí svůj spis vystavěl po kompoziční stránce zcela odlišným způsobem – těmito rozdíly se zabýváme v následujících dvou kapitolách. Zaměřujeme se především na části, které jsou zřejmě převážně Jiljího původním dílem, tj. na rámcovou část legendy, již tvoří několik veršovaných a prozaických textů.

Následující dvě kapitoly se věnují již vlastní Jiljího práci s Hájkovým textem. Je zde představeno celkem šest různých postupů, jak s ním Jiljí pracoval. Pouze dvě Jiljího kapitoly vycházejí z jiného zdroje, konkrétně se jedná o legendu *Ut annuncietur*. Jim je věnována poslední, desátá kapitola.

1. Žánrové vymezení

Jelikož Jiljí při psaní svatováclavské legendy vycházel z *Kroniky české*, je nutné představit oba rozdílné textové typy. V následujících podkapitolách tedy vymezujeme pojmy legenda a kronika.

1.1 Legenda

Legenda jako textový typ existuje v literatuře nejpozději od antiky a od svého počátku hrála velmi významnou roli v šíření křesťanství či v misijním působení křesťanských představitelů.

Petr Čornej¹ uvádí, že legenda je určitá forma kultu svatých, neboť se jedná o životopis psaný v próze či verších pojednávající o osobě považované za svatou, často je doplněno i o líčení zázraků. Název tohoto žánru pochází z latinského „legenda“, jež je odvozeno z tvaru „ad legendum“, tj. co se má, musí číst, co je určeno ke čtení, resp. čtení. Často se užívá též téměř synonymní pojem hagiografie.

Legenda jako specifický literární žánr měla dodržovanou a čtenářem očekávanou kompoziční strukturu. Eduard Petruš² uvádí, že tento žánr lze rozdělit do dvou druhů: první zachycoval celý život světce, druhý typ popisuje jen jeho vrcholnou fázi, tj. vyprávěl o umučení světce a jeho vstupu do nebeského království. Základní model tohoto žánru se opíral o tři následující prvky: prvním je narození světce a okolnosti narození, kdy se čtenář dozvídá informace o rodičích světce a o tom, zda se již při narození objevila znamení světcovy budoucí svatosti. Druhou část legendy představuje líčení světcova života, jeho skutků, zázraků během života a v některých případech také jeho mučednické smrti. Tato část je v celé legendě nejdůležitější, jelikož se v ní hrdina prezentuje jako výjimečná osobnost. Ve třetí části legendy jsou většinou zobrazovány skutky řádných křesťanů po smrti světce, jako je přenesení ostatků mrtvého, projevy úcty k jeho památce či zázraky, které se ve spojitosti se světcovým kultem děly.³

---

¹ ČORNEJ, Petr: Legenda. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol.: Encyklopedie literárních žánrů. Praha, Paseka, 2004, s. 337.

² PETRUŠ, Eduard: Úvod do studia literární vědy. Olomouc, Rubico, 2000, s. 78.

³ ČORNEJ, Petr: Legenda. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol.: Encyklopedie literárních žánrů. Praha, Paseka, 2004, s. 338.

Na legendu jako textový typ se může pohlížet z několika hledisek, podle kterých se člení na několik druhů. Pro všechny druhy tohoto žánru je však společný cíl, s nímž byla legenda psána – oslavit památku příkladného křesťana, jenž se často za cenu sebeobětování vzdal pozemského života a jeho pomíjivosti, dal přednost Bohu a jeho zákonům, a tím se přiblížil k duchovním nadpozemským a nadčasovým hodnotám. Hlavní představitel legendy vyhrál boj dobra proti zlu personifikovaného d'ábelskou silou. Toto rozuzlení bylo čtenáři již od počátku legendy jasné a čtenář si tak může nalézt v hlavní postavě legendy vzor. Legenda tedy sloužila jako výchovný agitační žánr křesťanství.⁴

První vyprávění o světcích zřejmě přinesli společně s křesťanstvím do českých zemí na počátku 9. století bavorští misionáři. Významnější vliv na české země poté měli misionáři Cyril a Metoděj, kteří se sami po své smrti stali tématy pro jedny z prvních staroslověnských legend. Rozkvět tohoto žánru v českých zemích nastal hlavně v 13. – 14. století, kdy se psaly obzvláště tzv. václavsko-ludmilské legendy, a poté opět v 17. – 18. století, kdy se legenda stala jedním z dominujících žánrů. Někteří spisovatelé v 19. a 20. století se k tomuto textovému typu, jejím prvkům a tématům vracejí a navazují tak na tvorbu předcházejících autorů.⁵

1.2 Kronika

Pojem „kronika“ má původ v latinském slově „cronica“, „chronica“, resp. „chronicon“, jež vychází z řeckého slova „chronos“, což znamená „čas“. „Chronika“ tedy doslova znamená „věci časové“. Slovo „kronika“ označuje ve starší literatuře hned několik druhů textů. Má velmi blízko k žánrům, jako jsou například historie a anály, a tak lze na kroniku nahlížet ze dvou možných pohledů, z užšího a širšího.⁶

V užším slova smyslu představuje kronika *„dějepisický žánr zejména středověké literatury, zachycující v chronologickém sledu – často se stručným komentářem –*

---

⁴ ČORNEJ, Petr: Legenda. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol.: Encyklopedie literárních žánrů. Praha, Paseka, 2004, s. 337–338.

⁵ Tamtéž, s. 342.

⁶ ČORNEJ, Petr: Legenda. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol.: Encyklopedie literárních žánrů. Praha, Paseka, 2004, s. 332.

historicky zajímavé události.“⁷ Text tohoto typu je většinou dílem jednoho autora, čímž se právě kronika odlišuje od análů. Autor často v úvodu uvádí tzv. *captatio benevolentiae* neboli omluvu za skromnost a vysvětlení důvodu, proč tento spis sepsal. Často jde o cenné svědectví historických událostí a jejich vnímání, jež je sepsané v ucelených příbězích, v prostém stylistickém ztvárnění. Jednoduchý a krátký popis událostí je typický právě pro kroniku, na rozdíl od žánru historie, která má jednotlivé události představovat obsírně a elegantně.⁸

Kronika řadí události v čase za sebou a registruje je, aniž by vytýkala vztahy mezi nimi. Velkou roli zde hraje autor, a to jako tzv. aranžér, jenž motivy sjednocuje a dává jim určitý smysl.⁹

Eduard Petrů uvádí, že některá vyprávění odvíjená v čase, například i beletristické dílo, které bychom dnes označili jako povídku, bylo dříve nazýváno také jako kronika. Pokud si uvědomíme tuto volnost, snadněji pochopíme, že termín „kronika“ mohl označovat také naukový nebo naukově publicistický spis (např. *Kronika nová o národu tureckém* Jana Löwenklauba), stejně jako historickou beletrii (např. *Kronika česká* Václava Hájka z Libočan) či čistě beletristickou fikci (např. knížka lidového čtení *Kronika o ctné a šlechetné Meluzíně*).¹⁰

Vývoj kroniky jako literárního žánru lze sledovat už od antiky. Téměř od počátku existovalo mnoho typů kroniky, jako např. kmenové, národní, klášterní, městské, zemské či státní. V raném a vrcholném středověku psali kroniky pouze příslušníci církve, a to v latině – jazyce vzdělanců. Od 13. století se začaly tvořit kroniky v národních jazycích a do tohoto žánru vstupují měšťané jako noví autoři. Knihtisk a humanismus napomohl v 16. století velkému rozvoji kroniky, která nadále sloužila jako prostředek sdělnosti, srozumitelnosti, poučení a zábavy. Od 19. století se tento literární žánr stal nástrojem k zachycení pozoruhodných událostí v určitých lokalitách, institucích, spolcích či sdružení. Začínají tak vznikat nové druhy kroniky, jako

---

⁷ ČORNEJ, Petr: *Legenda*. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol.: *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha, Paseka, 2004, s. 332.

⁸ Tamtéž.

⁹ HRABÁK, Josef: *Poetika*. Praha, Československý spisovatel, 1973, s. 247.

¹⁰ PETRŮ, Eduard: *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc, Rubico, 2000, s. 73.

například kroniky obecní, sportovních klubů, zájmových kolektivů, aj. Nyní má tento literární žánr zejména dokumentární hodnotu.¹¹

V českých zemích se dodnes dochovalo mnoho jedinečných kronik. První česky psanou kronikou byla *Kronika tak řečeného Dalimila* dokončená nejspíše v roce 1314. Významnou roli v českých dějinách a dějinách české literatury hrály tzv. husitské kroniky, spisy z 15. století, jež vypovídaly o soudobých událostech. V období renesance a humanismu je v české oblasti vydáváno mnoho dalších textů nazvaných kroniky. Charakteristické jsou zábavností a beletrizací historie. Nejtypičtější je *Kronika česká* Václava Hájka z Libočan, vytištěná roku 1541.¹²

---

¹¹ ČORNEJ, Petr: Kronika. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol.: Encyklopedie literárních žánrů. Praha, Paseka, 2004, s. 333–334.

¹² Tamtéž, s. 335–336.

2. Barokní legendická tvorba

Jiljí od sv. Jana Křtitele vydal svou česky psanou legendu o sv. Václavovi v roce 1643, a proto je pro tuto bakalářskou práci stěžejní období baroka. Nyní tedy představíme barokní legendistiku a její základní znaky, které lze vztáhnout také na Jiljího vyprávění o životě sv. Václava.

Barokní legendická tvorba vycházela v podstatě z politických událostí, a pomáhala k prosazení určitých myšlenek. V následujícím přehledu krátce nastíníme politické a kulturní dění v českých zemích v období baroka.

Politické události v první polovině 17. století poměrně ovlivnily další vývoj české kultury, jako byla např. porážka české šlechty na Bílé hoře v roce 1620, poprava sedmadvaceti předních vůdců českého povstání v roce 1621 či následná konfiskace majetku popravených. Jan Lehár však hodnotí barokní legendistiku jako druhé období rozkvětu tohoto žánru v dějinách české literatury. V předbělohorském období oživil tradici středověkých legend Šimon Lomnický z Budče veršovanou hagiografickou tvorbou. Po Bílé hoře se více prosadila prozaická legendická tvorba, například Fridrich Bridel napsal prosimetrem *Život sv. Ivana* (1657). Vydávaly se také velké soubory legend, a to většinou prozaické, například soubor *Vita sanctorum, to jest Životové, skutkové, utrpení a smrt Pána Krista, blahoslavené Panny Marie a nejobzvláštnějších svatých* (1625), který českému čtenáři přiblížili velké množství cizích světců. Hagiografie a barokní dějepisectví bylo podporováno jezuitským řádem, jehož někteří členové se podíleli na obrovském souboru životopisů svatých *Acta sanctorum*, vycházejícího od roku 1643 v Antverpách. Soubor byl řízen belgickým jezuitou Jeanem Bollandem, jehož následovníci zvaní bollandisté stojí za vznikem moderních historických heuristických metod.¹³ Kult sv. Václava byl v Čechách již bohatě rozvinut a barokní autoři na něj dále navazovali. Duchovenstvo využívalo příběh sv. Václava pro jeho vlastenecky působivé motivy, čímž si získávalo přízeň české společnosti.

Dle Zdeňka Kalisty chtěli barokní historici postihnout zásah Boží zřetelně a konkrétně a pochopit tak soudobý svět, například porážku na Bílé hoře, pomocí minulých zkušeností. Proto se vydávalo mnoho starých kronik, legend, listin apod. Barokní

---

¹³ KALISTA, Zdeněk: České baroko: Studie, texty, poznámky. Praha, Evropský literární klub, 1941, s. 313–315.

vypravěči však často přepisovali své prameny a vraceli tím minulost do přítomnosti. Barokní historiografie je tak typická mnohými anachronismy, a to nejen v líčení událostí, ale také v jazyce. Barokní legendisté však nebyli jen pouhými opisovači, jako ostatně i Jiljí od sv. Jana Křtitele (k jeho pramenům viz kapitolu 5), ale často sami do zdrojových textů zasahovali. Od původního znění se odchylovali tím, že vypouštěli celé pasáže, které se jim zdály méně významné či zdržovaly děj. Na druhou stranu ale také texty obohacovali vlastními epizodami a detaily.

Hagiografické příběhy o životě svatých, tedy legendy se záměrem přemítavým a výchovným pojednávající o českých patronech, se podle Alexandra Sticha¹⁴ v dané době přiblížily barokní tradici tzv. knížek lidového čtení, které se orientovaly na neprivilegované vrstvy společnosti toužící obzvláště po napínavém, dojemném, záhadném a nabádavém vyprávění.

Česká legendická tvorba byla význačnou částí barokní literatury. Bohužel v současné době se této problematice věnuje velmi málo odborníků. Zakladatelské místo ve výzkumu české barokní legendistiky má Zdeněk Kalista v minulém století, a to např. studií *Na okraj legendistických sbírek českého baroka* (1934), edicí *Z legend českého baroka* (1934) či monografií *Česká barokní gotika a její žďárské ohnisko* (1970). V roce 2000 se k problematice barokní legendistiky vyjádřila Michaela Horáková studií *Ke vztahům středověké a barokní legendistiky*, kde shrnula současný stav bádání. Akademie věd ČR na toto téma pořádala od října 1991 do listopadu 1992 několik setkání odborné obce. S referáty zde vystoupili například Jan Royt, Jaroslav Kolár či Martin Svatoš. Avšak stále se v této oblasti nachází prostor pro další přístupy.¹⁵

---

¹⁴ STICH, Alexandr: Jazyková a slovesná kultura v barokních Čechách. In: VLNAS, Vít (ed.): Sláva barokní Čechie: stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století. Praha, Národní galerie, 2001, s. 244.

¹⁵ HORÁKOVÁ, Michaela: Ke vztahům středověké a barokní legendistiky. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada literárněvědná bohemistická (V). Bohemica litteraria. Brno, 2000, s. 11.

3. Jiljí od svatého Jana Křtitele

V této kapitole přiblížíme život a dílo Jiljího od sv. Jana Křtitele, tohoto dnes téměř zapomenutého autora přiblíženo, a to na základě údajů, které získal z řadových análů a korespondence Martin Svatoš.¹⁶

Jiljí od sv. Jana Křtitele (latinsky Aegidius a S. Joanne Baptista) působil jako zderazský bosý augustinián. Původem byl synem měšťanů Jana Chrysostoma Himlštejna a Salomeny a jeho vlastní jméno bylo Daniel Václav Himlštejn. Danielův otec získal na Novém Městě pražském městské právo v roce 1605 a vlastnil dům na Zderaze, který později Daniel, již jako člen řádu bosých augustiniánů, věnoval svému konventu. Danielův otec působil od roku 1608 jako konšel Nového Města a od roku 1623 mu byl prisouzen predikát „z Velechova“. Podle dostupných údajů přestoupil nejspíše již před Bílou horou ke katolicismu a byl oddán habsburské straně. Bohužel není známo, jaké vzdělání bylo dopřáno jeho synovi Danielovi, ani kdy se Daniel sám stal katolíkem.

Podle řádové kroniky studoval Daniel poetiku a rétoriku. Jeho rodina byla nejspíše velmi slušně majetkově zaopatřena, protože mu byla schopna hradit v mládí dlouhodobý pobyt v cizině, díky čemuž se ještě před vstupem do řádu naučil španělsky a italsky během cest po Španělsku, Itálii, Belgii a Francii. Kromě toho ovládal latinu, němčinu a češtinu. Na začátku roku 1632 vstoupil Daniel do noviciátu v konventu bosáků ve Vídni a o rok později, 20. června 1633, vykonal řeholní sliby v Praze.

Jiljí byl výjimečným mužem a výborným znalcem Písma. Celých 24 let působil jako úspěšný kazatel na Zderaze a ve své době patřil k předním pražským homiletikům. V roce 1638 nepřijal funkci zástupce novicmistra (submagistera) a zpočátku nechtěl ani roku 1641, kdy ho generální kapitula řádu zvolila převorem na Zderaze, přijmout priorát. Údajně nevěřil svým schopnostem a cítil povinnost k dosavadnímu úřadu, a tak odmítal novou úlohu přijmout bez předchozího zproštění. Po rozhodnutí představených z Říma funkci přijal a převorem byl nakonec zvolen celkem třikrát.

Ze skromnosti odmítl v roce 1656 hodnost provinciála německé provincie, do níž byl zvolen představenými na shromáždění v Římě a potvrzen papežem. Ve věku 56 let po

---

¹⁶ SVATOŠ, Martin: Jiljí od sv. Jana Křtitele, Fridrich Bridel a jejich tázání: Co člověk? In: Česká literatura doby baroka. Sborník k české literatuře 17. a 18. století. Praha, Památník národního písemnictví 27, 1994, s. 117–157.

vleklých nemocech, kterými trpěl posledních deset let svého života, zemřel 15. listopadu 1661. Členem řádu byl 29 let.

Díky působení Jiljího od sv. Jana Křtitele se rozšířila pověst o Zderazském klášteře jako o velmi významném intelektuálním centru v Praze. Zasloužil se o přestavbu a výzdobu kláštera, který byl od roku 1623 upravován spojením některých domů. Jiljí zadal Karlu Škrétovi¹⁷ zhotovit cyklus 32 obrazů připomínající život sv. Václava pro čtyřkřídlou chodbu v klášteře. Jiljího projektem bylo i vyzdobení klášterní knihovny, provedené také Karlem Škrétou. Škrétovy ilustrace ve Zderazském klášteře se staly pražskou senzací, kterou navštěvovali obyvatelé města i jeho návštěvníci. U jednotlivých obrazů se nacházely také nápisy, které jsou často identické s marginálními poznámkami v rukopise legendy *Ut annuncietur*, uložené právě ve Zderazském klášteře. Dále byly obrazy doplněny o latinské citace *Bible*. Nápisy i latinské verše se dodnes dochovaly jen

---

¹⁷ Karel Škréta je dnes považován za zakladatele novodobé české malířské tradice. Je mu připisována zásluha za to, že po třicetileté válce, která vyhnala mnoho umělců z Čech, vyzdvihl v Čechách malířské umění. Přesný rok narození Karla Škréty není bohužel znám, avšak on sám tvrdil, že se narodil v roce 1610. Bylo však zjištěno, že si datum narození měnil a často uváděl odlišné údaje podle dané situace. Jeho příchod na svět je datován mezi lety 1608-1610. Škréta se narodil v domě U černého jelena v Týnské ulici v Praze na Starém Městě. Jeho rodina byla součástí významného pražského rodu, který založil Škrétův dědeček Jan, jenž se z kožešníka postupně vypracoval na senátora staroměstské městské rady. Otec Karla Škréty, Kunderat, působil jako účetní české komory, avšak předčasně zemřel. Zanechal po sobě manželku Kateřinu se sedmi dětmi. Poručníky dětí se stali Kunderátovi bratři, kteří všem dětem zprostředkovali velmi slušné vzdělání. Například prvorozený syn Jan údajně sepsal rozsáhlou veršovanou skladbu o narození Páně. Sám Karel Škréta získal také velmi dobré vzdělání, avšak kde a u koho, jsou jen hypotézy. Před odchodem z Čech (v roce 1627) ovládal stejně jako jeho bratři latinu, němčinu, italštinu a nejspíše i francouzštinu. Po vydání Obnoveného zřízení zemského, zapovídajícího jakoukoliv jinou víru než katolickou, odešla z Čech téměř celá nekatolická rodina Škrétů. Karel však později uváděl, že důvodem nebyla jeho víra, ale snaha získat více zkušeností. Škréta přišel do Itálie roku 1630, kde se díky svým sourozencům těšil vysokému postavení v benátské společnosti intelektuálů. Působil v Benátkách, Bologni, Janově, Neapoli a v Římě, což se projevilo na jeho uměleckém vývoji. Bohužel mnoho jeho obrazů se nedochovalo, dodnes jsou o nich jen údaje v inventářích a kolekcích. Kolem roku 1637 se Karel Škréta vrátil do Prahy a započal spor o navrácení rodinného majetku, jenž byl konfiskován jeho matce, která byla evangelického vyznání. Téměř vše bylo Škrétovi navraceno a spor byl poměrně rychle ukončen. Stal se tak váženým a zámožným mužem, který se roku 1645 oženil s Veronikou Grönbergerovou. V té době se již umělecky projevoval. Jeho malířskými zakázkami byl Svatováclavský cyklus pro Zderazský klášter, Týnský chrám přeměnil na mariánskou svatyni či vytvořil obraz *Sv. Václava jako obránce Nového Města pražského* v klášteře Na Slovanech. Nejspíše se také podílel na výzdobě Svatovítské katedrály. Vždy vycházel z italských vzorů, avšak tvořil jedinečná díla, která nebyla pouhým přejímáním předlohy. Karel Škréta zemřel v poměrně vysokém věku 30. července 1674 v Praze a byl pohřben v kostele sv. Havla na Starém Městě. (Srov. STOLÁROVÁ, Lenka a VLNAS, Vít: Karel Škréta – člověk a umělec v čase proměn. In: též a kol.: Karel Škréta: 1610-1674. Doba a dílo. Praha, Národní galerie, 2010, s. 17–23.)

na malém množství maleb, neboť z celého Škrétova cyklu o sv. Václavovi se zachovalo jen sedm obrazů.¹⁸

Základní myšlenkou těchto a podobných Jiljího projektů byla oslava Boží moudrosti a církevně spisovatelské činnosti, v níž se Boží moudrost vyjevuje. S touto ideou se nejspíše Jiljí ztotožnil natolik, že ji uplatňoval i ve své vlastní literární tvorbě.

Je doloženo, že Jiljí od sv. Jana Křtitele vydal sedm titulů. Téměř všechny byly publikovány ve více jazycích, často latinsky, česky či německy. Minimálně šest titulů bylo doplněno o rytiny Jiljího spolubratra Jindřicha ze zderazského konventu, se kterým Jiljí úzce spolupracoval.

---

¹⁸ SVATOŠ, Martin: Jiljí od sv. Jana Křtitele, Fridrich Bridel a jejich tázání: Co člověk? In: Česká literatura doby baroka. Sborník k české literatuře 17. a 18. století. Praha, Památník národního písemnictví 27, 1994, s. 119.

4. Svatováclavská legenda Jiljího od sv. Jana Křtitele

V letech 1643-1644 vydal Jiljí ve třech jazycích (latinsky, německy a česky) spis na oslavu sv. Václava, patrona Zderazského kláštera. Součástí Zderazského areálu totiž byl i zázračný svatováclavský pramen zvaný Pučka se sochou sv. Václava¹⁹ a v klášteře se uchovával i obraz s tzv. pravou podobou tohoto světce.

Oproti české a německé variantě Jiljího legendy o sv. Václavovi je latinská varianta *Divo Wenceslao Bohemorum duci ae martyri inclyto sertum ortus, vitae, necis e duabus supra triginta iconibus, totidemque tetrastichis, velut e rosis quibusdam sontextum* z roku 1644 odlišná. Jiljí ji zpracoval tak, aby sloužila „elitnějším“ čtenářům, kteří jsou schopni ocenit estetiku legendy.²⁰ Martin Svatoš také porovnává Jiljího veršované pasáže v jednotlivých jazykových variantách a shledává latinskou verzi jako lepší oproti českým „kostrbatým“ veršům.²¹

Česká verze z roku 1643 je nejobsáhlejší²² a nese název *Věnc blahoslavenému a věčně oslavovanému knížeti českému, mučedníku božimu, druhému Abelovi, svatému Václavovi, z dvou a třicíti růží jeho svatého narození, života, smrti*. Sám název napovídá, proč Jiljí text sepsal, jak vysvětluje také v předmluvě: legenda je oslavou a připomínkou velkého Čecha, který by měl sloužit jako vzor pro celý český národ.

Radek Lunga a Václav Petrbok²³ uvádějí, že výtisk německé verze doprovázel oslavu završení rekonstrukce Zderazského kláštera v roce 1644. Jiljí vydal německou verzi pod názvem *Ehren Krenzlein so dem heyligen und glorwürdigsten Martyrer Wenceslao*

---

¹⁹ LUNGA, Radek a PETRBOK, Václav: Barokní kult svatého knížete Václava v česko-německých literárních souvislostech. In: Svatý Václav. Na památku 1100. výročí narození knížete Václava Svatého. Ed. Petr Kubín, Praha, Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění a Arcibiskupství pražské ve vydavatelství Togga, 2010, s. 383–384.

²⁰ Tamtéž, s. 385-392.

²¹ SVATOŠ, Martin: Jiljí od sv. Jana Křtitele, Fridrich Bridel a jejich tázání: Co člověk? In: Česká literatura doby baroka. Sborník k české literatuře 17. a 18. století. Praha, Památník národního písemnictví 27, 1994, s. 120.

²² Tamtéž.

²³ LUNGA, Radek a PETRBOK, Václav: Barokní kult svatého knížete Václava v česko-německých literárních souvislostech. In: Svatý Václav. Na památku 1100. výročí narození knížete Václava Svatého. Ed. Petr Kubín, Praha, Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění a Arcibiskupství pražské ve vydavatelství Togga, 2010, s. 383–384.

*weylant Herzogen in Boehaimb ... Von zwey und dreyssig wolrichenden Rosen seines allerseeligsten Anbeginnens, Wandels und Endes.*²⁴ Podobně jako česká verze i verze německá popisuje život sv. Václava ve 32 kapitolách. Německy psaná legenda je jedinečná také tím, že se v ní nachází první překlad svatováclavského chorálu do němčiny.

V roce 1661 uveřejnil Jiljí znovu svůj latinsko-česko-německý text z let 1643–1644, tentokrát však zkrácený a upravený do jednoho svazku. V roce 1680 vydali augustiniáni posmrtně Jiljího německý spis obohacený o beneficia. Anonymní vydavatel otiskl ještě třikrát Jiljího původní text z let 1643–1644, nejdříve první vydání v němčině (1732), poté v češtině (1738) a naposledy druhé vydání německé varianty v roce 1746.²⁵

4.1 Obrazová část legendy

Nedílnou součástí legendy je obrazová složka, jež představuje poměrně velkou část knihy. V legendě se nachází 32 obrázků, ke každé kapitole jeden, vytištěných vždy před vlastním textem kapitoly. Řeholní bratr Jindřich převedl pro Jiljího knihu do mědirytin 32 obrazů cyklu Karla Škréty ze života sv. Václava ve Zderazském klášteře. Karel

---

²⁴ Německá varianta Jiljího legendy se dostal do rukou kanovníka Paula Kriegera, který na základě Jiljího textu otiskl v roce 1658 v Ingolstadtu vlastní život sv. Václava *Hayl vnd Gndaden-Brunn S. Wenceslai Böhaimischen Fürstens vnnnd Martyrers/Entsprungen zu OberLautterbach in dem Churfrl. Landtgericht Schrobenhausen In Oberen Bayrn/Beschriben durch Pavlym Krieger der Geistlichen Rechten Doctor/ChorHerren bey Vnser lieben Frawen zu München; jetzt aber Pfarrer zu Schrobenhausen*. V úvodu Krieger píše, že důvodem vydání spisu je fakt, že sv. Václav je v Bavorsku téměř neznámý světec. V druhém vydání ze stejného roku Krieger doplnil text o zázračná uzdravení u studánky v Oberlauterbachu. Zajímavé je, že s Kriegerovým spisem pracoval i další autor, a to nejspíše český jezuitský básník Fridrich Bridel, kterému je přisuzován překlad Kriegerova textu do češtiny vydaný v roce 1659 v Praze pod názvem *Studně zdravohojitedlný*. Na Kriegerův přetisk Jiljího původního zpracování svatováclavské legendy v němčině v roce 1659 v Ingolstadtu navázaly v roce 1661 dvě zatím blíže neurčené osoby: Michael Gottfried Voigt a Bartholomäus Adalbert Lucern. Tito muži obohatili Jiljího text o svatováclavské zázraky a dvakrát (v roce 1661 a 1662) spis vydali v Praze v němčině. Mezitím Krieger v roce 1662 vydává v Ingolstadtu text obsahující jen soupis zázraků bez životopisu sv. Václava. (Srov. LUNGA, Radek a PETRBOK, Václav: Barokní kult svatého knížete Václava v česko-německých literárních souvislostech. In: Svatý Václav. Na památku 1100. výročí narození knížete Václava Svatého. Ed. Petr Kubín, Praha, Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění a Arcibiskupství pražské ve vydavatelství Togga, 2010, s. 391–392.)

²⁵ Údaje o putování Jiljího textu viz: Tamtéž.

Škréta je vyhotovil v letech 1641–1643, bratr Jindřich je tedy nejspíše ryl souběžně. Po dokončení výzdoby zderazské chodby byla hotová i legenda včetně obrázků.²⁶

Jiljího legenda měla sloužit jako „kapesní galerie“ či jako ilustrovaný průvodce náročnému divákovi, který se procházel po Zderazském klášteře a obdivoval svatováclavský cyklus. V místní kronice je dokonce uvedeno, že příchozí hleděli na Škrétovy obrazy s velkým úžasem a tím se jejich duše zapalovaly k zbožnosti. Návštěvník se však měl věnovat i duchovnímu poselství obrazového cyklu, a proto Jiljí v úvodní části spisu nabádá čtenáře a diváka:²⁷

„Skryt byl až doposavád a jako za nějakou koltrou na zdech klášterních ambitu našeho ve dvou a třicíti tabulích vypodobněný a vymalovaný vejvoda a dědic náš Václav sv. zůstával, nyní s tolika rytými figurami a s příležitostným spisem historie vůbec na světlo vychází k tomu cíli a konci, abys věrný Čechu netoliko oči tvé jen těmito hmotnými obrazy pásl, ale raději z nich zrcadlo a příklad živý vezma, sebe i jiné k následování vzbuditi usiloval.“ (fol. A4v)²⁸

Téma kapitoly vždy koresponduje s motivem obrázku, proto je na většině z nich vyobrazen sv. Václav. Pokaždé má svatozář, a to již od útlého dětství. Kromě něho je zpodobněna se svatozáří i sv. Ludmila, Václavova babička. Na samotný začátek knihy pak Jiljí umístil tzv. vlastní podobu sv. Václava (fol. A6r). Připojený titulek vysvětluje, že jde o obraz z kostela bratří bosáků řádu sv. Augustýna na Novém Městě pražském, tedy ze Zderazského klášteřa.

---

²⁶ SVATOŠ, Martin: Jiljí od sv. Jana Křtitele, Fridrich Bridel a jejich tázání: Co člověk? In: Česká literatura doby baroka. Sborník k české literatuře 17. a 18. století. Praha, Památník národního písemnictví 27, 1994, s. 120.

²⁷ VÁCHA, Štěpán: Tváří tvář publiku: Škrétovy *historiae sacrae* pohledem soudobé umělecké teorie a malířské praxe. In: STOLÁROVÁ, Lenka, VLNAS, Vít a kol.: Karel Škréta: 1610–1674: Studie a dokumenty. Praha, Národní galerie, 2011, s. 124–125.

²⁸ U citací z Jiljího české svatováclavské legendy je vždy uváděno jen číslo folia podle tisku: JILJÍ od sv. JANA KŘTITELE: Věnc blahoslavenému a věčně oslavenému knížeti českému, mučedníku božímu, druhému Abelovi, svatému Václavovi, z dvou a třicíti rúží jeho svatého narození, života, smrti. Praha, J. Bylina, 1643.

5. Česká verze Jiljího legendy o životě sv. Václava

Nyní blíže představíme českou variantu legendy o sv. Václavu, *Věvec blahoslavenému a věčně oslavovanému knížeti českému, mučedníku božímu, druhému Abelovi, svatému Václavovi, z dvou a třicíti rúží jeho svatého narození, života, smrti*, uveřejněnou v roce 1643 v Praze, neboť je předmětem této bakalářské práce.

Jedná se o pozoruhodný spis, v němž Jiljí použil několika pramenů, které však obohatil vlastními prozaickými a veršovanými pasážemi (viz též dále). Už sama práce s prameny, jejich pročítání a výběr jednotlivých pasáží, svědčí o Jiljího vzdělanosti a schopnostech, stejně jako o jeho přesvědčení a poslání, se kterým tento spis vypracoval.

5.1 Prameny české verze svatováclavské legendy Jiljího od sv. Jana Křtitele

Jak již bylo zmíněno výše, část barokní tvorby se vyznačovala doslovnou citací pramenů, které byly někdy doplněny o nové informace. Jiljí od sv. Jana Křtitele vytvořil svatováclavskou legendu velmi podobným způsobem. Pracoval se dvěma spisy, jež doplnil o vlastní, převážně veršovanou tvorbu.

V *Předmluvě k věrnému svato-Václavo-milému Čechu* (fol. A3r) Jiljí představuje čtenářům texty, jež mu sloužily jako prameny pro sepsání legendy. Nejdůležitějším zdrojem pro něj byla *Kronika česká* Václava Hájka z Libočan. Jiljí označuje Václava Hájka jako „*ctihodného a hodnověrného kronikáře*“ (fol. A5v), ze kterého vycházel ve většině kapitol. Z celkového počtu 32 kapitol je Hájkova *Kronika česká* primárním zdrojem ve 30 kapitolách.

Pouze dvě kapitoly (č. 7 a 31) Jiljí napsal na základě jiného pramenu. Šlo o spis *Ut annunciatur*, svatováclavskou legendu ze 14. století, kterou měl Jiljí od sv. Jana Křtitele k dispozici. Legenda totiž byla v 17. století uložena ve Zderazském klášteře.²⁹ Jiljí vysvětluje důvod, proč si nevystačil jen s *Kronikou českou*, takto:

„*A poněvadž v kusu třicátým prvním, o vzkříšení jednoho dítěte z mrtvých, skrze zásluhy sv. Václava týž Hájek v své kronice žádné zmínky nečiní, co pak vypsané*

---

²⁹ SVATOŠ, Martin: Jiljí od sv. Jana Křtitele, Fridrich Bridel a jejich tázání: Co člověk? In: Česká literatura doby baroka. Sborník k české literatuře 17. a 18. století. Praha, Památník národního písemnictví 27, 1994, s. 119.

v jiném starobylém a vznešeném spisovateli činův svatováclavských (jehož jméno jest Ioannes de Nnovo, Foro biskup litomyšlský a holomoucký, někdy slavné paměti císaře Karla Čtvrtého kancléř) nachází, něhož tuž historii jsme vytáhli a mezi jiné hodně a slušně přimísili.“ (fol. A5v)

Oba Jiljího prameny blíže představíme v následujících kapitolách.

5.1.1 Legenda *Ut annuncietur*

Legenda *Ut annuncietur* vznikla v období mezi 12. a 13. stoletím a dochovala se ve dvou recenzích. První recenze se datuje nejspíše mezi rokem 1170 a koncem 13. století a jde o přepracování Kristiánovy legendy. Druhá recenze byla nejspíše napsána za vlády Přemysla Otakara II. a obsahuje přímé ohlasy na legendu *Oriente iam sole*, která se vznikem *Ut annuncietur* velmi těsně souvisí.³⁰

Za autora latinské svatováclavské legendy *Ut annuncietur* (Aby zvěstováno bylo) byl velmi dlouhou dobu považován Jan ze Středy, jak to uvádí i Jiljí od sv. Jana Křtitele. Tento omyl rozšířil Bohuslav Balbín, jenž se zmýlil při čtení opisu *Ut annuncietur*, který si nechal pořídit právě Jan ze Středy. Jméno Jana ze Středy se nacházelo v explicitu rukopisu, ale Jan sám text nese-psal. Svědčí o tom také jiný styl psaní: Jan ze Středy psal gregoriánským kursem, který se v legendě *Ut annuncietur* neobjevuje. Jde tedy nejspíše o neznámého vlastenecky smýšlejícího mnicha, který přirovnává sv. Václava ke Kristovu rytíři a božímu vyvolenci. Sv. Václav v legendě vystupuje jako moudrý, asketický muž s čistým srdcem, jehož život i smrt byly naplněním předpovědi Bible.³¹

---

³⁰ LEHÁR, Jan: *Ut annuncietur*. In: MERHAUT, Luboš a kol.: *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce 4/II S–Ž*. Praha, Academia, 2008, s. 1162.

³¹ LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav: *Latinské legendy českého středověku*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická*, 22–23, 1973–1974, s. 285.

5.1.2 Údajný autor legendy *Ut annunciatur*, biskup olomoucký – Jan ze Středy

Jan ze Středy (Iohannes de Novo Foro, Johann von Neumarkt) je významným představitelem kulturního okruhu Karla IV. Narodil se mezi lety 1305 a 1320. Dále je jisté, že pocházel z německé patricijské rodiny, spřízněné s předními patricijskými rody v Čechách. V roce 1347 se stal notářem – sekretářem, poté od roku 1352 působil jako pronotář, od 1353 jako kancléř pražské královské kanceláře (od roku 1355 císařské). Roku 1352 byl jmenován naumburským biskupem, nebyl však vysvěcen. O rok později byl vysvěcen na litomyšlského biskupa a roku 1364 se stal biskupem olomouckým.

Jan ze Středy dvakrát pobýval v průvodu Karla IV. v Itálii. Nejdříve v letech 1354–1355, poté mezi léty 1368–1369. V těchto letech vypracoval pro Karlovu dvorskou kancelář dvě formulářové sbírky *Cancellaria Johannis Noviforensis* a *Summa cancellaria*, a to převážně z vlastních písemností. Na přání Karla IV. také přeložil do němčiny okolo roku 1374 tzv. *Hieronyma*, tedy kompilace fiktivních listů Eusebia z Cremony, sv. Augustina a Cyrila Jeruzalémského o sv. Jeronýmovi. Po roce 1374 přeložil německé modlitby pro moravskou markraběnku Alžbětu, které zčásti obohatil vlastní modlitební tvorbou. Josef Klapper přisoudil Janu ze Středy také několik dalších děl, jako například německý překlad spisu *Stimulus amoris*.

Dvorská kancelář byla Janem ze Středy dovedena k vysoké úrovni a bylo zde vytvořeno několik set listin s jeho jménem. Osobně se znal s italským tvůrcem Francescem Petrarcou, se kterým si dopisoval. Roku 1380 byl jmenován biskupem ve Vratislavi, ale bohužel se již nedožil vysvěcení. Umřel 23. prosince 1380 v Olomouci a byl pochován v augustiniánském klášteře v Litomyšli, jež sám založil.³²

5.1.3 Václav Hájek z Libočan

Jiljí od sv. Jana Křtitele si jako hlavní pramen pro svoji legendu vybral *Kroniku českou* sepsanou Václavem Hájkem z Libočan, proto v této kapitole stručně přiblížíme Hájkův život a jeho dílo.

---

³² Srov.: LEHÁR, Jan: Jan ze Středy. In: MERHAUT, Luboš a kol., Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce 4/I S–Ž. Praha, Academia, 2008, s. 394–395.

Václav Hájek z Libočan představuje velmi zajímavou osobnost české literatury, a to nejen díky svému dílu – *Kronice české*, která vyvolala velkou polemiku v dějinách české literatury, ale také jeho osud a životní cesta plná soudních sporů z něj činí v rámci českých dějin netradiční osobnost.

Dle Jaroslava Kolára je možno na Hájka pohlížet jako na „*ctižádostivého kněze, jehož životní dráha a duchovní kariéra byla provázena a do značné míry i určována neustálými spory a soudními procesy se světskou a duchovní vrchností*“.³³ Svědčí o tom Hájkův životopis.

Přesné datum a místo narození Václava Hájka z Libočan není jasné, uvádí se konec 15. století a oblast Žatecka. Byl synem rodiny z drobné šlechty a nejspíše mu nebylo dopřáno velké vzdělání. Nejprve působil jako utrakvistický farář na hazmburském panství v Kostelci u Budyně nad Ohří, ale po roce 1521 přestoupil ke katolické víře. K roku 1526 je doloženo, že se vyskytoval v Rožmitále pod Třemšínem, kde byl katolickým farářem. Od roku 1527 zastával funkci děkana na Karlštejně a zároveň faráře na Tetíně. Po určitých sporech s purkrabím Janem Bechyní z Lažan byl této funkce zbaven. Později byl jmenován dočasným správcem vyšehradské kapituly, ale velmi brzy opustil i tuto funkci. Okolo roku 1544 se stal proboštem kapituly ve Staré Boleslavi a setrval zde opět jen do dalších vzniklých sporů. Dokonce byl na kratší dobu uvězněn v Praze z důvodu neposlušnosti. Po dlouhé nemoci dožívá v pražském klášteře dominikánek u Sv. Anny, kde 18. března 1553 zemřel.³⁴

Do kánonu české literatury se Václav Hájek z Libočan zapsal jako „*autor rozsáhlé, literárně významné kroniky o českých dějinách, která shrnula a kodifikovala zejména bájně představy o počátcích českého státu a dlouho platila za autoritativní obraz české historie*“.³⁵ Jaroslav Kolár uvádí, že se Václav Hájek z Libočan rozhodl napsat *Kroniku českou* v době, kdy působil na Karlštejně jako děkan, díky čemuž měl přístup k mnoha důležitým dokumentům uloženým na hradě. I když samo psaní kroniky a její vydání

---

³³ KOLÁR, Jaroslav: Hájkova kronika a česká kultura. In: HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: Kronika česká. Výbor historického čtení. Ed. Jaroslav Kolár, Praha, Odeon, 1981, s. 8.

³⁴ KOLÁR, Jaroslav: Václav Hájek z Libočan. In: FORST, Vladimír a kol.: Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce 2/I H–J. Praha, Academia, 1993, s. 33–34.

³⁵ Tamtéž, s. 33.

nebylo pro Václava Hájka jednoduché, jako ostatně i jeho soukromý život, vytvořil jedinečnou památku, která je nyní nepochybně důležitou součástí české literatury.

5.1.4 Kronika česká Václava Hájka z Libočan

Kronika česká Václava Hájka z Libočan je jednou z nejvýznamnějších českých raně novověkých kronik. Hájek na ní pracoval velmi dlouhou dobu. Ve 20. a 30. letech 16. století nejdříve vyhledával a shromažďoval prameny, na jaře roku 1539 dokončil po šesti letech psaní kroniky a zažádal Ferdinanda I. o udělení privilegia, které by mu zajistilo nemožnost reedice kroniky konkurenty a umožnilo kontrolovaný obchod. Privilegium mu bylo uděleno 27. května a Hájek jej včlenil do úvodní části kroniky.³⁶ Celý rukopis „*byl podroben cenzuře tří autorovi příznivých katolických šlechticů (byl mezi nimi i mecenáš humanistů Jan Hodějovský z Hodějova) ... panstvo mělo tedy na výslednou podobu díla i přímý vliv.*“³⁷ Jaroslav Kolár se domnívá, že právě díky styku s panstvem a představiteli královských úřadů měl Hájek přístup k velkému množství pramenů, za což si panstvo slibovalo oslavu jejich rodů a podporu své politiky v samotné kronice.

Vytištění kroniky pronásledovalo mnoho problémů. Poté, co Václava Hájka zradil čáslavský rytíř Václav Halaš z Radimovic, který nedostál svého slibu a financoval tisk kroniky velmi sporadicky, musel si Hájek peníze vypůjčit jinde. V červnu roku 1541 shořela část vytištěných archů při požáru Hradu a Malé Strany, což zapříčinilo soudní spor Václava Hájka s rytířem Halašem o vytištěné exempláře, a tak se *Kronika česká* dostala ke čtenářům až v roce 1543. Tři roky po vydání kroniky o ní informoval Brikecí z Licka, literát z okruhu Jana Hodějovského z Hodějova. Poté je kniha přeložena Sandlem Žlutickým do němčiny a vydána v roce 1596.³⁸

Jan Linka píše o prvních kritických ohlasech, které vzešly od Daniela Adama z Veleslavína (1546–1599), Bohuslava Balbína (1621–1688) či později od piaristy

---

³⁶ VOIT, Petr: Hájkova kronika česká jako dílo českého knihtisku. In: HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: *Kronika česká*. Ed. Jan Linka, Praha, Academia, 2013, s. 1369.

³⁷ KOLÁR, Jaroslav: Hájkova kronika a česká kultura. In: HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: *Kronika česká*. Výbor historického čtení. Ed. Jaroslav Kolár, Praha, Odeon, 1981, s. 9.

³⁸ Tamtéž, s. 9–11.

Gelasia od sv. Kateřiny (1719–1790), který knihu zcela zavrhl pro nepřesnost údajů a letopočtů. Přesto ale byla kronikou velmi žádanou a zažívala velkou poptávku mezi českými obrozenci. Z přelomu 18. a 19. století se dochovalo také mnoho opisů, které o tomto svědčí.

V 17. století představoval Václav Hájek, jak uvádí Ondřej Koupil,³⁹ historickou autoritu. V té době byl Hájkův text již sto let starý, zůstával však nejen po stránce jazykové, ale i ortografické a typografické stále přístupný vzdělané veřejnosti. Jezuita Bohuslav Balbín tvrdil, že Hájkovu kroniku do svých sedmi let přečetl třikrát nebo čtyřikrát. Později Hájkův text chválil, ale zároveň připouštěl, že se v chronologii může mýlit. Je tedy patrné, že Hájkův text byl v 17. století stále aktuální. Jiří Konstanc (Georgius Constantius) se v obsáhlé mluvnici češtiny nazvané *Lima (Brus)* o Václavu Hájkovi z Libočan a jeho kronice několikrát zmínil a v Hájkovi shledal jazykový vzor.⁴⁰ Dokonce Hájkovu kroniku stavěl na stejnou úroveň s *Biblí kralickou*, která představovala jednu z tehdejších největších jazykových autorit.

Josef Dobrovský a František Palacký přijali Hájkovu kroniku poměrně negativně, ve Václavu Hájkovi z Libočan viděli toho, kdo škodí českému dějepisu, je pohádkář či autor matoucí čtenáře. Oproti tomuto názoru se stavěli například Karel Sabina či K. H. Mácha, pro něhož byla Hájkova kronika „*nejpěknější román český, nebo chcete-li nejladnější sbírka povídek.*“⁴¹

Není tedy sporu o tom, že *Kronika česká* Václava Hájka z Libočan sehrála v každém období dosti odlišnou roli. Ovlivnila, inspirovala či provokovala mnoho pozdějších osobností. Jak uvádí Jaroslav Kolár, nejde o pravdivý historický přehled událostí ve smyslu vědeckém, ale spíše o obraz národní minulosti vyprávěný poutavě a zábavnou formou: „*Uvědomme si: kdyby nebylo Hájkovy kroniky, neexistovaly by v známé*

---

³⁹ KOUPIL, Ondřej: Hájek jako jazyková autorita. In: LINKA, Jan (ed.): Na okraj Kroniky české. Praha, Academia, 2015, s. 192–193.

⁴⁰ Constantius byl zaujat Hájkovou slovo tvorbou či psaním předpon *z-/s-*.

⁴¹ KOLÁR, Jaroslav: Hájkova kronika a česká kultura. In: HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: Kronika česká. Výbor historického čtení. Ed. Jaroslav Kolár, Praha, Odeon, 1981, s. 23.

podobě rukopisy Královédvorský a Zelenohorský, Smetanův Dalibor, Machkův grafický cyklus obrazů z českých dějin, Jiráskovy pověsti české.“⁴²

---

⁴² KOLÁR, Jaroslav: Hájkova kronika a česká kultura. In: HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: Kronika česká. Výbor historického čtení. Ed. Jaroslav Kolár, Praha, Odeon, 1981, s. 23.

6. Kompozice Hájkovy kroniky

Kronika česká Václava Hájka z Libočan se vyznačuje velkou čtenářskou poutavostí, a to nejspíše právě díky výpravnému charakteru. Tomu napomáhá i její struktura textu. Václav Hájek z Libočan sleduje české národní dějiny od počátku, jež vymezuje příchodem praotce Čecha, až po svou současnost. Text popisuje jednotlivé vladařské periody uspořádané do pasáží, ve kterých je text rozčleněn dle letopočtů. Tyto menší narativní útvary jsou rozděleny do odstavců a často doplněny ilustrací.

Jaroslav Kolár rozdělil *Kroniku českou* na tři části. První část pojednává o období od příchodu praotce Čecha do konce prvního tisíciletí. Převažují zde mytické příběhy starých pověstí a motivy ze života světců, které byly později zpracovány dalšími autory v 16. a 17. století v legendách, např. o sv. Ivanovi, sv. Václavovi, sv. Ludmile či sv. Vojtěchovi. Jde o ucelené vypravěčské celky s odbočkami, jež se však objevují už v druhé části. Důvodem těchto odboček je nejspíše potřeba prezentovat zájem o panovníky a o vojensko-politické události spjaté s jejich vládou. Třetí část Hájkovy kroniky počíná od poloviny 14. století a končí nástupem prvního Habsburka. V této části se projevuje Hájkův nový vypravěčský postup, stěžejními motivy již nejsou osoby panovníků, ale Hájek rozšiřuje vyprávění také o události z prostředí šlechty a měst.

Jednotlivé Hájkovy epické formy jsou rozlišné napříč celou kronikou. Dle J. Kolára Hájek vytváří vypravěčsky uzavřené celky pověstní, povídkové, anekdotní či exemplové povahy v přímém vztahu k zpracovávanému historickému období. To znamená, že pasáže uvozené letopočty plní různá poslání. Některé texty jsou více fabulované a nepodložené konkrétními údaji (např. příchod praotce Čecha) a Hájek jimi dokládá dlouholetou tradici českého národa oproti těm událostem, které on sám zažil a zapsal a na jejichž základě se snaží dosáhnout určitého poučení pro čtenáře či budoucí panovníky.⁴³

---

⁴³ KOLÁR, Jaroslav: K podobám epičnosti v Hájkově kronice. In: KOLÁR, Jaroslav: *Návraty bez konce: Studie k starší české literatuře*. Brno, Atlantis, 1999. s. 65–71.

6.1 Svatováclavský narativ v *Kronice české*

Postava sv. Václava se v *Kronice české* objevuje hned v několika pasážích. Protože je kronika členěna na menší úseky podle letopočtů, je život sv. Václava vyprávěn postupně a nesouvisle. Jednotlivé údaje o sv. Václavovi je nutné vyhledávat v pasážích, které se vztahují k danému roku, mezi ostatními informacemi. A tak se čtenář o sv. Václavovi dozvídá postupně mezi dalšími údaji o politickém a kulturním dění v Čechách. Jiljí údaje o sv. Václavovi vybral hned z několika pasáží Hájkovy kroniky, konkrétně z folií 65–75, které vyprávějí celý život sv. Václava, avšak postupně v dalších pasážích Hájkovy kroniky (fol. 243–244) jsou uváděny zázraky spojené s tímto světce. I ty Jiljí od sv. Jana Křtitele zařadil do své legendy.

Jak Hájkovo, tak Jiljího vyprávění o životě sv. Václava je uspořádáno chronologicky. Oba dodržují postup od narození sv. Václava až po jeho smrt. Avšak oba autoři se liší ve způsobu narace. Václav Hájek vypráví příběh českého národa v rozmezí několika tisíciletí, tedy zobrazuje mnoho panovníků, osobností a událostí, mezi nimi i sv. Václava, kdežto Jiljí od sv. Jana Křtitele se zaměřil jen na život jediné osobnosti, a to sv. Václava. Bylo tedy nezbytné, aby pročetl celou *Kroniku českou* a vybral z textu jen ty pasáže, ve kterých je život sv. Václava popisován, a poté je zpracoval do souvislého legendistického vyprávění.

7. Kompozice Jiljího legendy

Jiljího legenda o sv. Václavovi je rozčleněna do 32 kapitol a každá z nich je doplněna ilustrací. Jak bylo již výše zmíněno, jedná se o převedení nástěnných obrazů Karla Škréty do mědirytin.

Každá kapitola je typická svojí emblematickou strukturou, tedy trojdílným charakterem. Její první část vždy tvoří mědirytina, jež doplňuje text o vizuální stránku. Pod každou ilustrací se nachází latinský citát ze *Starého zákona*. Ten představuje druhou složku, která vyjadřuje základní myšlenku a poslání vyprávění.⁴⁴ Třetí částí emblematické struktury je poté samotný text kapitoly.

Text kapitol není členěn do odstavců, jen v případě kombinace citace Hájkových slov a Jiljího vlastní tvorby jsou dané pasáže od sebe graficky odděleny. Na rozdíl od Hájkovy kroniky Jiljí připojil ke každé kapitole nadpis.

Svatý Václav je jedinou postavou, která prostupuje všemi kapitolami Jiljího legendy. Ostatní postavy svými činy vyprávění doplňují, ať už slouží jako protiklad (Václavův bratr Boleslav či matka Drahomíra), či jako podobně nábožně smýšlející osoby (babička sv. Ludmila či Václavův pomocník Protiven).⁴⁵ Prostředí, ve kterém se Jiljího vyprávění odehrává, je závislé na hlavním hrdinovi legendy a jeho činnostech. Svátý Václav se vyskytuje např. v klášteře, na poli, vinici či ve svém sídle.

7.1 Rámcové texty

Jiljí od sv. Jana Křtitele umístil před vlastní text legendy, rozdělené do kapitol, i za něj několik veršovaných i prozaických textů, u nichž neuvedl, z jakého pramene čerpal.

---

⁴⁴ SVATOŠ, Martin: Jiljí od sv. Jana Křtitele, Fridrich Bridel a jejich tázání: Co člověk? In: Česká literatura doby baroka. Sborník k české literatuře 17. a 18. století. Praha, Památník národního písemnictví 27, 1994, s. 119.

⁴⁵ Vlastní jména v Jiljího legendě se liší graficky. Pro některá jména jsou použity kapitálky. V celé legendě lze vysledovat, že tento způsob záznamu není nahodilý, ale že předurčuje charakter postav. Pro kladné postavy, jako např. u sv. Václava, Ludmily či Podivena, bylo vždy použito kapitálek. Oproti tomu jména záporných postav, jako Drahomíra, Boleslav, Tuman či Ruman (pomocníci Drahomíry), jsou vtištěna standardním způsobem.

Jedná se tedy o tvorbu, u které se lze domnívat, že je jeho vlastní. Tyto části spisu jsou převážně veršované a často mají podobu dvanáctislabičných veršů.⁴⁶

Pomocí těchto textů Jiljí celkový ráz legendy o sv. Václavovi dotvořil. Již z názvu legendy je patrná její funkce a cíl, tj. především oslava sv. Václava jako výjimečného Čecha:

„Věnc blahoslavenému a věčně oslavovanému knížeti českému, mučedníku božímu, druhému Abelovi, svatému Václavovi, z dvouh a třicíti růží jeho svatého narození, života, smrti“ (fol. A1r)

Svatý Václav je zobrazován jako řádný křesťan, který se chováním přiblížil k Bohu. Rámcové texty tak dokonale doplňují poslání celého spisu a přibližují Jiljího křesťanskou víru a úctu ke sv. Václavovi. Patrné je to například z této pasáže *Předmluvy*:

„Obětujeme dary duchovní sv. Václavovi, knížeti našemu, ty čtenáři následováním, my chválu, a jakžkoliv on o lidskou chválu více nestojí, nicméně, však tvého následování již v pánu usnulý hledá.“ (fol. A4r)

Před vlastní legendou se nacházejí tyto čtyři texty:

Svatého Václava vůdce a mučedníka českého pověst (fol. A2r),

O slávě svatého Václava vypravuje při jeho studnici Echo aneb obraz hlasu
(fol. A3v),

Předmluva k věrnému svato-Václavu-milému Čechu (fol. A3r–A5r),

Přístup k životu sv. Václava (fol. A6r).

Jediná *Předmluva* je psána v próze, ostatní texty jsou veršované.

První text *Svatého Václava vůdce a mučedníka českého pověst* (fol. A2r – viz příloha č. 1) čtenáři celou legendu otevírá. Jiljí v ní radí čtenářům, aby jeho text pečlivě četli, všimli si jednotlivých obrázků a díky tomu získali pravdivý a jasný obraz o sv.

---

⁴⁶ SVATOŠ, Martin, Jiljí od sv. Jana Křtitele, Fridrich Bridel a jejich tázání: Co člověk? In: Česká literatura doby baroka. Sborník k české literatuře 17. a 18. století. Praha, Památník národního písemnictví 27, 1994, s. 120.

Václavovi. Jedná se o báseň se sdruženým rýmem. Jiljí zdůrazňuje, že nikdo jiný není schopen dát lepší zprávu či lépe představit život sv. Václava, než právě tato legenda doplněná o ilustrace:

*"... Abys o tom Čechu věděl,
žádný nemůž zprávu dáti,
jako knížka může dáti,
když v ní obrazy uhlídáš,
s svatým Václavem zprávu dáš,
... Když tuto knížku uhlídáš,
co byl svatý Václav ohledáš.
V ní jako v jasném zrcadle,
anebo jistém pravidle,
co oni, že byl Václav zviš,
co Václav, že on spatříš." (fol. A2r)*

Jiljí zde používá motiv zrcadla, ve kterém je možno čistě a jasně uvidět sv. Václava a jeho příběh. Podle *Starého zákona* představovalo zrcadlo dokonalé vidění jako protiklad k nedokonalosti starověku. *Nový zákon* naopak říká, že letmý pohled do zrcadla je jako povrchní počínání člověka, který neproměňuje v činy vyslechnuté kázání Božího slova. V Pavlově epistoletě je možné nalézt přirovnání zrcadla k nástroji, který mění neviditelné viditelným. Podle rabínské tradice viděli proroci Boha pomocí devíti zrcadel. Pavel tedy nejspíše používá evangelium jako zrcadlo, skrz které se odráží sláva Krista a díky tomu se ten, kdo vidí, stává podílníkem Kristovy slávy.⁴⁷ Na tento metaforický význam nejspíše Jiljí od sv. Jana Křtitele odkazuje. Skrze Jiljího legendu se odráží sláva sv. Václava a ten, kdo ji čte, se také podílí na Václavově slávě. Díky Jiljího zrcadlu-legendě si má člověk uvědomit duchovní a metafyzické hodnoty a dále šířit pověst sv. Václava.

---

⁴⁷ NOVOTNÝ, Adolf: Zrcadlo. In: NOVOTNÝ, Adolf: Biblický slovník. Praha, Kalich, 1992, s. 1324.

Zároveň má celé svatováclavské pojednání sloužit jako zrcadlo či exemplum pro čtenáře.⁴⁸

Jiljí od sv. Jana Křtitele v této básni záměrně používá biblické postavy, pomocí nichž poukazuje na Václavovu velikost a důležitost, a na to, že je třeba, aby ho znal každý Čech. Otázkami „*Co byl Abel, co byl Mojžíš?*“ či „*Co Jozue, co byl Samson? Co byl udatný Gedeon?*“ (fol. A2r) odkazuje na starozákonní prefiguraci, v níž starozákonní postavy alegoricky tvoří předobraz jiné postavy, v tomto případě sv. Václava. Pomocí těchto přirovnání je čtenář schopen vytvořit si správný obraz sv. Václava a pochopit tak jeho život a skutky. Například srovnání sv. Václava s Abelem, prvním biblickým mučedníkem, vytváří spojitost mezi Václavem a jeho smrtí spáchanou také rukou vlastního bratra. Další důležitou biblickou postavou byl Mojžíš, největší prorok v Izraeli, kterého znal Hospodin tváří v tvář a mluvil s ním jako se svým přítelem.⁴⁹ Jiljí vyzdvihuje velikost sv. Václava také pomocí činů Mojžíšova následníka Jozu, jenž s izraelským národem překročil Jordán,⁵⁰ či významným izraelským soudcem Samsonem.⁵¹ Rovněž udatný Gedeon, kterého poslal sám Bůh vysvobodit trpící Izrael,⁵² vytváří předobraz sv. Václava.

Druhý veršovaný text uvozující legendu je nazván *O slávě svatého Václava vypravuje při jeho studnici Echo aneb obraz hlasu* (fol. A3v – viz příloha č. 2).

Jde o specifický druh básně zvaný echo. U tohoto typu básně se opakováním posledních slabik verše docílí zdůraznění významu určitého tónu a melodie. Poslední slabiky se opakují buď doslova, nebo se změněným významem, a vytvářejí tak dojem ozvěny-

---

⁴⁸ Zdeněk Kalista upozorňuje na fakt, že nejen v barokním kostele v Boloně nalezl na zdech rozvěšená zrcadla, která tam působila dojmem jednoho obrovského zrcadlového prostoru. Zrcadla na jedné straně odrážejí zrcadla na straně druhé. Díky tomu má člověk pocit nekonečné plochy, která nelze uzavřít. Kalista shledává, že funkce zrcadel v době baroka se velmi odlišuje od té dnešní. Tvář, která se v zrcadle odráží, není skutečností a napovídá tak baroknímu člověku, že existuje svět, který je vlastně jen pouhá iluze vybraným chováním se člověk z této iluze dostane pryč do lepšího, pravého světa. (Srov. KALISTA, Zdeněk, *Tvář baroka: Poznámky, které zabloudily na okraj života, skicář problémů a odpovědí*. Praha, Garamond, 2005, s. 119–121.)

⁴⁹ BIČ, Miloš a NOVOTNÝ, Adolf: Mojžíš. In: NOVOTNÝ, Adolf: *Biblický slovník*. Praha, Kalich, 1992, s. 443–446.

⁵⁰ NOVOTNÝ, Adolf: Jozue. In: *Tamtéž*, s. 312.

⁵¹ NOVOTNÝ, Adolf: Samson. In: *Tamtéž*, s. 849–850.

⁵² NOVOTNÝ, Adolf: Gedeon. In: *Tamtéž*, s. 186.

echa. První příklady používání echa lze nalézt v řecké literatuře. Později se k tomuto typu básně vrací francouzská, italská a anglická literatura v 16. a 17. století.⁵³

Je patrné, že Jiljí tento žánr znal a pokusil se o podobnou báseň v češtině. I v tomto textu se oslavuje sv. Václava. Echo vytváří vzkaz pro čtenáře, aby si pečlivě přečetl legendu obohacenou o obrázky, které mají prohloubit nábožnost a úctu ke sv. Václavovi:

"... V knížce jistě vše této to.

Jak pěkně náleží leží.

Si sobě pilně přečti čti.

Hned tě obrazy obrází.

Učiníc v tvém srdci rázy." (fol. A3v)

Již v názvu tohoto textu je zmíněna studnice, při které echo příběh sv. Václava vypráví. Jiljí zde naráží na zázračný pramen nacházející se v areálu Zderazského kláštera. U studny stála také socha sv. Václava a celé místo mu bylo zasvěceno.⁵⁴ Sv. Václava tak oslavuje celý Zderazský klášter, s obrazovou výzdobou Škrétova svatováclavského cyklu a zázračným svatováclavským pramenem, ale také s Jiljího činností a činností ostatních řeholníků.

V posledních verších echa Jiljí odkazuje na příběh, o kterém se dále v legendě pojednává. Jde o vyprávění o Podivenovi, nejbližším služebníkovvi sv. Václava, v kapitole 12, v níž Jiljí popisuje zázračnou „horkokrevnost“ sv. Václava, který netrpěl zimou, když kráčel bos po sněhu. Díky jeho šlápotám, jimiž ho Podiven následoval, již netrpěl zimou a šlépějemi se ohřál.

Dalším uvozujícím textem legendy je prozaická *Předmluva k věrnému svato-Václavmilému Čechu* (fol. A3r–A5r). V ní se blíže vysvětlují důvody, proč Jiljí legendu sepsal,

---

⁵³ CUDDON, J. Anthony: Echo. In: CUDDON, J. Anthony a PRESTON, Claire: The Penguin dictionary of literary terms and literary theory. Londýn, Penguin Books, 1999, s. 247.

⁵⁴ LUNGA, Radek a PETRBOK, Václav: Barokní kult svatého knížete Václava v česko-německých literárních souvislostech. In: Svatý Václav. Na památku 1100. výročí narození knížete Václava Svatého. Ed. Petr Kubín, Praha, Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění a Arcibiskupství pražské ve vydavatelství Togga, 2010, s. 383.

z jakých pramenů čerpal (k Jiljího pramenům viz kapitola č. 5) a jak by měla tato oslava sv. Václava působit na čtenáře.

Svatý Václav je v *Předmluvě* představován „*laskavému českému čtenáři*“ jako krajan, pravý český Abel či jako rek udatný, který si zaslouží být ozdoben růžovým věncem chvály a slávy a být následován (fol. A3r). Jmenováním všech světových stran Jiljí zdůrazňuje nutnost šířit vědomosti o sv. Václavu nejen v českých zemích:

„Necht' Václav (chvála naše), necht' pod věncem růžovým z tohoto klášterního zákampí na světlo k polední straně vyjde, necht' orel jeho křídla svá k půlnoci vtáhne, narození pak jeho k východu, smrt jeho ať k západu blahoslavenému pospíší.“ (fol. A3r–A4v)

Zderazský klášter je v *Předmluvě* zmíněn ještě jednou, a to když se čtenáři přibližuje struktura celé legendy. Uvádí se zde, že obrázky, které jsou připojeny ke každé kapitole, jsou stejné jako oněch dvaatřicet tabulí na zdech kláštera (srov. fol. A4v). Jiljí na to navazuje přímou výzvou:

„... abys věrný Čechu, netoliko oči tvé jen těmito hmotnými obrazy pásl, ale raději z nich zrcadlo a příklad živý vezma, sebe i jiné k následování jeho vzbuditi usiloval. Protož vezmi, hled', čti a plň skutkem, příkladem onoho nejvznešenějšího církve svaté učitele, řádu našeho zakladatele a milého otce Augustina z hlasu k němu, vezmi čti, vezmi čti, z nebe učiněného.“

(fol. A4v–A4r)

Imperativním tvarem Jiljí zdůraznil požadavek na čtenáře. Na konci *Předmluvy* jej Jiljí ještě jednou oslovuje v podobném duchu a zdůrazňuje nutnost velké slávy sv. Václava, která učiní o to větší slávu Bohu a dalším svatým. Jiljí v tomto úryvku využívá etymologie jména Václav, když uvádí jeho etymologický výklad „větší sláva“:

„Protož jestliže z následování Václava větší sláva (což s sebou jeho vlastní jméno přináší) původ má, jakož pak míti má, chop se jeho šlépějí, následuj svého krajana, ano tvého pána, sv. Václava, ať je z toho Bohu i jeho svatým větší sláva a věčná chvála. Měj se dobře.“ (fol. A5r)

Čtenář má kráčet ve Václavových šlépějí, čímž Jiljí vytváří biblickou aluzi na motiv z kapitoly 17 legendy a zároveň na *První sv. Petra*.⁵⁵ Tak jako Ježíš Kristus trpěl za křesťany a tím jim dal příklad hodný následování, i sv. Václav svým utrpením vytváří cestu, kterou by měli kráčet čeští křesťané.

Posledním veršovaným textem, který uvozuje vlastní legendu je *Přístup k životu sv. Václava* (fol. A6r – viz příloha č. 3). Je to báseň o dvaceti verších ve sdruženém rýmu. Má charakter prologu uvozujícího celou legendu. Jiljí zde předjímá velké skutky sv. Václava, který byl již od mládí velmi mravný, ctnostný a bohu milý:

*„ ... jsa Bohu, lidem milý, a ještě malý,
an již ve ctnostech, mravích, dosáhl chvály.
Jak že prospíval i v věku, i v moudrosti,
zanechav jiným zrcadla a pravé ctnosti... “* (fol. A6r)

Jiljí v básni zdůrazňuje také křesťanskou víru a velebí Boha, který dal narodit se knížeti Václavovi, čímž osvítil pohanský český národ:

*„ Chtěje Bůh věčný všem národům znám býti,
ráčil se v Čechách též přejasně zaskvíti.
Vida, že vězí v pohanské tmě a zlosti,
osvítil je, své, paprškem spravedlnosti.
Svatováclavské vzbudiv plémě, jenž dražší
jestiť nad zlato i stříbro, v každé časy. “* (fol. A6r)

Verše pokračují oslavou sv. Václava, který je označován různými tituly, jako např. „vévoda“, „kníže“, „vlastenec“, „dědic českého plodu“, „apoštolský doktor víry“, „rek“ a „boží rytíř“ (fol. A6r).

---

⁵⁵ „Vždyť právě k tomu vás povolal! Sám Kristus trpěl za vás, tak vám dal příklad, abyste šli v jeho šlépějích.“ (1Petr 2, 21).

Další tři texty se nacházejí za poslední, dvaatřicátou kapitolou legendy. Jsou nazvány takto:

Zavírka k věrným sv. Václavo-milým Čechům (fol. H2r),

Píseň starodávni o svatém Václavu knížeti, dědici, patronu a slavném mučedníku českém (fol H3v–H4v)

Modlitba (fol. H4r).

Zavírka k věrným sv. Václavo-milým Čechům je báseň se střídavým rýmem, jenž plní funkci epilogu (viz příloha č. 4). Shrnuje poslání, s nímž Jiljí legendu psal a jež chtěl svým spisem čtenáři předat. *Zavírka* se motivy vztahuje k názvu legendy, kdy Jiljí vyzývá, aby bylo více takových, jako byl sv. Václav. Češi by si měli obrazně hlavy ozdobit růžovými věnci, čímž budou sv. Václava následovat, konat podobné skutky a díky tomu přibude více takových, jako byl sv. Václav:

„ ... jest Václav pán náš volený,

o kyž jich víc přibývá!

Přibyde, jestli václavských

růží sobě vážiti,

a růžence skůtkův ctnostných

²⁵*z nich sobě budou vítí.*

²⁶*Víte, o Čechové, víte,*

a nimi vaši hlavu

ozdobíte, tak budete

míti mnoho Václavu.“ (fol. H2r)

Tato báseň pracuje s některými rétorickými figurami. Ve 25. a 26. verši Jiljí použil epanastrofu (viz opakování slova – "vít"). Ve 26. verši, „*Víte, o Čechové, víte,*“ se nadto vyskytuje epizeuxis.

Dále Jiljí použil motiv věnce uvitého z růží, v němž každá růže představuje jeden skutek světce. Věncem může primárně představovat trofej pro vítěze či někoho, kdo si jej zaslouží. Dalším významem však může být Václavova svatost, tedy posmrtný obdiv a sláva, kterou si zasloužil svým životem. Tento věncem nikdy neuvadne. Jde o zjevnou narážku na biblický text, *Pavlův první list Korintský*⁵⁶ či na *Petrovu epištolu*.⁵⁷ Jiljí motiv neuvadnoucího věnce, který si sv. Václav zaslouží, použil již v názvu legendy, čímž opět poukazuje na velikost a slávu sv. Václavu.

Také barvy růží věnce pro sv. Václava mají svá odůvodnění. Jiljí uvádí, že bílá představuje Václavovo panictví a čistotu, kterou si zachoval. Červená je barvou mučednictví, protože Václav obětoval svůj život pro víru:

„ ... Byl Václav bílý panictvím,

čistotu jest zachoval.

Červený byl mučednictvím,

Neb pro Krista hrdlo dal.

Tak i červený i bílý,

ten svatý pán a kníže,

nemoh býti nežli milý

Kristu, pro ty své růže ... “(fol. H2r)

Za *Zavírkou* následuje text nazvaný *Píseň starodávní o svatém Václavu knížeti, dědici, patronu a slavném mučedníku českém* (fol. H3v–H4v). Před vlastním textem písně Jiljí uvedl historii vážící se k těmto veršům: podle něj píseň složil pražský arcibiskup Jan, o čemž Jiljí našel zmínku k roku 1368 v Hájkově kronice. Píseň byla určena věřícím, kteří chtěli u hrobu sv. Václava získat tzv. odpustky.

---

⁵⁶ „Copak nevíte, že všichni závodníci běží, ale jen jeden zvítězí a získá odměnu? Běžte tak, abyste ji získali. Každý závodník má přísnou sebekázeň – oni to dělají pro věncem, který zvadne, my ale pro ten, který neuvadne.“ (1Kor 9, 24–25)

⁵⁷ „Starší mezi vámi prosím jako váš spolustarší, svědek Kristových utrpení a účastník slávy, která bude zjevena: Páste Boží stádo, které je u vás, a bděte nad ním – ne z povinnosti, ale dobrovolně, jak se to Bohu líbí, ne kvůli prospěchu, ale nezištně. Nepanujte nad svěřeným stádem, ale jděte mu příkladem, abyste, až se ukáže ten nejvyšší Pastýř, přijali neuvadnoucí věncem slávy.“ (1Petr 5, 1–4)

Jde o svatováclavský chorál. Její nejstarší zápis se nachází v kronice Beneše Krabice z Veitmile ze 70. a 80. let 14. století. Beneš zde uvádí, že tento chorál je již odedávna zpíván, z čehož se odhaduje, že jej v té době znaly již minimálně dvě generace.⁵⁸

Píseň tedy vznikla nejpozději v 80. letech 13. století, a to nejspíše jako třísloková nebo jen ve znění první sloky, neboť ta se versologicky a stylisticky od druhé a třetí sloky liší. První tři sloky jsou však obsahově uzavřené, obracejí se prostřednictvím sv. Václava k Duchu svatému, který je představen jako utěšitel a přímlyvce. Proto převládá názor, že píseň měla původně sloky tři.

Devítisloková verze, kterou Jiljí od sv. Jana Křtitele vložil do své legendy, se v tomto znění ustálila pravděpodobně již v předhusitské době. Tato verze onu výše zmiňovanou obsahovou uzavřenost textu porušila, protože se obrací k mnoha dalším světcům: čtvrtá sloka žádá pannu Marii o přímlyvu u Ježíše, šestá se obrací ke sv. Vítu a Vojtěchovi, sedmá oslovuje sv. Prokopa, sv. Zikmunda a sv. Ludmilu. Osmá sloka se obrací ke všem svatým a v deváté sloce se navazuje na všechny předchozí a připomíná se boží trojjedinost. Dodnes je tato duchovní píseň symbolem trvání českého národa a české státnosti a je součástí kulturní tradice.⁵⁹

Posledním textem spisu je *Modlitba* (fol. H4v – viz příloha č. 5). Jiljí zde neuvádí žádný zdroj, ze kterého by čerpal, a tak není zřejmé, kdo je autorem modlitby, zda sám Jiljí, či někdo jiný. Lyrický subjekt se v ní obrací k Bohu, který sv. Václava uvedl mučednickou smrtí do nebeské slávy, a proměnil tak jeho život v důstojnost, a zároveň skrze prosby sv. Václava žádá o zbavení veškerého protivenství a o věčné blahoslavenství.

7.2 Textová část legendy

Nyní představíme kapitoly Jiljího svatováclavské legendy. Jak bylo již uvedeno, Jiljí legendu rozčlenil do 32 kapitol. Každá z nich je doplněna obrázkem vztahujícím se k obsahu textu. Jde o chronologické vyprávění nejen o životě sv. Václava od jeho narození, dětství, vlády až po jeho smrt, ale jsou zde také shromážděné důkazy o jeho

---

⁵⁸ LEHÁR, Jan: Svatý Václave. In: MERHAUT, Luboš a kol.: Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce 4/I S–Ž. Praha, Academia, 2008, s. 445.

⁵⁹ Tamtéž.

svatosti a záznamy zázraků, které se ve spojitosti s jeho kultem udály mnoho let po jeho smrti. Texty jsou psány prózou, do některých kapitol však Jiljí vložil vlastní veršované pasáže.

Každá kapitola má vlastní název. Pod ním Jiljí ve většině případů velmi pečlivě uvedl zdroje, jež pro danou kapitolu použil. Jak bylo již dříve zmíněno, hlavním pramenem mu byla *Kronika česká*, tedy pod názvy kapitol nalézáme čísla listů Hájkovy kroniky a příslušné letopočty. Například první kapitola nese název *Narození sv. Václava z Vratislava knížete křesťanského a z Drahomíry pohanky* (fol. A7r) a pod ním se nacházejí údaje o zdroji, tedy „*Hájek v listu 65*“ a také letopočet pasáže, která sloužila jako pramen: „*Léta devítistého osmého*“ (fol. A7r).

Z níže uvedené tabulky je patrné, že názvy kapitol jsou různě dlouhé a obdobně je tomu i s délkou jejich textu. Nejkratšími kapitolami jsou devátá a desátá, obě rozsahem zabírají jen jednu stránku. Oproti tomu nejdelšími jsou kapitoly 23, 27 a 32, jež je nejdelším textem v celé legendě vůbec (fol. G5r–H2v).

Tabulka č. 1

Číslo kapitoly	Název kapitoly	Foliace
1	Narození sv. Václava z Vratislava, knížete křesťanského, a Drahomíry pohanky	A7r
2	Kněz Pavel, pěstoun sv. Václava	B1v
3	Václav dán na učení	B2v
4	Bezbožnost Drahomíry proti víře křesťanské	B3v
5	Ludmila, bába sv. Václava, zamordována	B4r
6	Svatý Václav knížetem učiněn	B6r
7	Nábožnost sv. Václava k víře křesťanské	B7r
8	Horlivost sv. Václava v službách božích	B8r

9	Svatý Václav pšenici mlátil	C1r
10	Sv. Václav oplatky pekl, víno tlačil a tak všechny věci k obětem připravoval	C2r
11	Svatý Václav v zimě dříví chudým vdovám a sirotkům nosil	C3r
12	Svatý Václav bosýma nohama nočního a zimního času chodil po kostelech, své modlitby pánu Bohu obětuje. Služebník jeho Podiven obuv na nohách máje, pro zimu jda za nim, teskliv byl. Kníže Václav k němu pravil: „Stoupej do mých šlápějí, tu kdež já kročím,“ kterýž když to činil, ohříval se	C5v
13	Svatý Václav tělo své báby Ludmily z Tetína na hrad Pražský do kostela sv. Jiří slavně přenéstí dal	C6v
14	Svatý Václav v Řezně na sněmu říšském, máje skvoucí kříž na hlavě i dva anděly po stranách, od císaře poctěn a na jeho trůn posazen byl	C8r
15	Sv. Václav z pokladnice císaře, nechaje na straně jiných klenotů a bohatství, samou ruku sv. Víta mučedníka v stříbře šasovanou, za nejdražší poklad sobě vybral	D2r
16	Sv. Václav vrátě se domu, i hned kostel nákladný ke cti sv. Víta mučedníka na hradě Pražském postaviti a jej skrze sv. Wolfganga biskupa rezenského posvětití dal	D3r
17	Bezbožná Drahomíra, máteř sv. Václava, klnouci se, že chce všechny křesťany vyplniti, za živa s koňmi i s vozem (krom kočího, který jsa křesťanem, do kostela blízkého k modlení vběhl) se propadla	D5v
18	Svatý Václav bez krve prolití Drzslava, knížete kouřimského, zázračně přemohl a jeho pýchu ponižil	D7v
19	Svatý Václav vlastníma rukama chudým lidem, vdovám a sirotkům, v domě k tomu naschvál vystaveným posluhoval,	E1v

	krmil a napájel	
20	Sv. Václav děti pohanské skupoval, je křtíti, v ctnostech křesťanských a v literních uměních cvičiti dal	E2v
21	Svatý Václav bratru svému Boleslavovi knížectví odevzdati a sám se do řádu svatého Benedikta k službě Boha všemohoucího až do smrti obětovati chtěl	E3r
22	Svatý Václav, jsa pozván lstivě od svého bratra Boleslava na radovánky do Staré Boleslavi, ochotně věda o smrti své, pěšky šel a jsa od jednoho nábožného křesťana na cestě vystříhán, a aby se zpátkem domů navrátil, napomínám, vůli Boží se odevzdal a tam došel	E5v
23	Sv. Václav zrádně v dveřích kostelních po jitřní od vlastního bratra, ukrutného Kaina, modlíci se zamordován	E6r
24	Crucifix nevinnou smrt svatého Václava v též noc Erikovi, králi dackému, vyjevil a k slavení svátku svého mučedníka, jako i k vystavení kostela ke cti jeho, chce-li nad nepřáteli vítězství míti, napomínal	F1v
25	Sv. Václava věrný služebník Podiven od těla pána svého násilně odtržen a na blízkém stromu oběšen, tři léta celistvý bez porušení trval	F2r
26	Sv. Václav po smrti i svým nepřátelům, uzdravíc od zlé zimnice nejprve manželku bratra svého, potom i jeho samého, dobře činil	F3r
27	Sv. Václav přenešením zázračným těla svého svatého v Menším Městě pražském z žaláře chudé vězně vysvobodil	F5v
28	Svatého Václava ucho ztracené, zjevením svaté panny Přibyslavy, sestry jeho vlastní, nalezené a k ráně přiložené, hned se hlavy chytilo a ocelilo	F7r

29	Svatý Václav Hostivodovi, nábožnému knězi, článek od prstu svého viditelně přede všemi se viklající k svatosti udělil	G1v
30	Svatý Václav pohany k potupě jména svého shromážděné hromobitím a strašlivou bouřkou rozehnal a do 40 jich zbil	G2v
31	Děvče jménem Věnceslava, prvé než pokřtěné bylo, umrlé, na prosbu jedné panny zákonní před oltářem sv. Václava vzkříšené, po dojití křtu svatého šťastněji v Pánu usnulo	G4v
32	České vojsko pomocí svatého Václava slavné vítězství nad Belou, králem uherským; a Štěpánem, jeho synem, kdežto se pták bílý v podobě orličí s zlatým krkem nad týmž českým vojskem s křídly roztaženými létající, za korouhví svatého Václava (jejížto hrot se jasně stkvěl), od pana Jaroše Berky nešenou, ukázal, obdržel (!)	G5r

8. *Kronika česká* jako primární předloha svatováclavské legendy Jiljího od sv. Jana Křtitele

Kronika česká byla evidentně textem, který byl i v období Jiljího života stále aktuálním. Jiljí od sv. Jana Křtitele si Hájkův spis vybral jako hlavní pramen, na jehož základě sepsal 30 kapitol svatováclavské legendy.

Je patrné, že Jiljí musel mít při psaní legendy kroniku přímo před sebou, protože přesně uvádí čísla folií Hájkovy kroniky společně s letopočty jednotlivých pasáží, ze kterých čerpal, a téměř ve všech kapitolách legendy lze nalézt věrnou citaci Hájkových slov (viz podrobněji kapitola 9).

Následující tabulka představuje zdrojové texty Jiljího kapitol. Kromě kapitoly 31, v níž je jako pramen uveden „biskup olomoucký,“ a kapitoly 11, u které Jiljí zdroj neuvádí vůbec a u níž je evidentní, že Hájkova kronika jejím zdrojem nebyla, se vždy jedná o Hájkovu *Kroniku českou*. Proto níže uvádíme jen čísla folií tisku Hájkovy kroniky a letopočty jednotlivých pasáží. Tabulka je také doplněna o možné typy Jiljího práce s textem Václava Hájka z Libočan, jak jsme je vypožorovali při komparaci těchto dvou textů (více viz kapitola 9).

Tabulka č. 2

Číslo kapitoly legendy Jiljího od sv. Jana Křtitele	Hájkova kronika – číslo folia ⁶⁰	Letopočet z Hájkovy kroniky	Typ práce
1	65	908	I.
2	67	911	I.
3	67	914	I.
4	68, 69	917, 918, 919	VI.
5	69	920	II.
6	69	921	III.
7	69	921	I.
8	69	neuvedeno [921]	III.

⁶⁰ Jiljí od sv. Jana Křtitele používá čísla Hájkových folií, v této práci je vždy citována novodobá edice Hájkovy kroniky: HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: *Kronika česká*. Ed. Jan Linka, Praha, Academia, 2013.

9	69	neuveveno [921]	III.
10	69	neuveveno [921]	III.
11	neuveveno	neuveveno	VII.
12	69	neuveveno [921]	III.
13	70	922	I.
14	70	923	IV.
15	70	923	IV.
16	70	923	IV.
17	71	924	I.
18	71	925	II.
19	72	926	III.
20	72	926	III.
21	72	929	I.
22	72, 73	929	VI.
23	73	929	V.
24	73	929	V.
25	73	929	V.
26	73	930	I.
27	74	932	IV.
28	75	932	IV.
29	75	932	IV.
30	75	933	I.
31	<i>(Biskup olomoucký)</i>		VII.
32	neuveveno [243–244]	[1260]	I.

9. Typy Jiljího práce s Hájkovým textem

Při porovnání Jiljího kapitol s jím uvedenými pasážemi Hájkovy kroniky jsme vypořizovali šest Jiljího různých přístupů k Hájkovu textu. Všimli jsme si hlavně Jiljího způsobu převzetí jednotlivých Hájkových pasáží, jeho zásahů do textů, a také toho, zda Hájkův text doplňoval vlastními pasážemi.

9.1 První typ – věrná citace

První typ Jiljího práce s Hájkovým textem lze sledovat u kapitol 1, 2, 3, 7, 13, 17, 21, 26 či 30. Pro tento typ je typické, že Jiljí určitou Hájkovu pasáž doslova použil v jedné z kapitol.

Tak např. kapitola 26 je příkladem tohoto typu Jiljího práce s textem *Kroniky české*. Václav Hájek z Libočan v pasáži s datem 930⁶¹ popisuje velké zázraky, které se děly ve spojitosti s kultem sv. Václava, kdy dokonce i Boleslav, Václavův vrah a bratr v jedné osobě, si od sv. Václava vyprosil vyléčení. Tuto skutečnost Hájek dokládá také tím, že o podobné události psali i další kronikáři, obzvláště Racek Dobrohorský, který je však „nejspíš Hájkem smyšlené jméno reprezentující neidentifikovanou kroniku.“⁶² Jiljí tento Hájkův text převzal doslova, a to i se jménem Racka Dobrohorského:

„Někteří kronikáři píší, a zvláště Racek Dobrohorský, že by on Boleslav také byl vše tejně do příbytku, kdež svaté tělo leželo, a tu jest uzdraven od té zimnice.“ (fol. F4v)

Václav Hájek použil jméno smyšlené osoby, aby byla informace o zázraku důvěryhodnější. Jiljí od sv. Jana Křtitele to automaticky převzal, a tak se stylizuje jako autor, který zná mnoho dalších kronik a autorů.

---

⁶¹ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: *Kronika česká*. Ed. Jan Linka, Praha, Academia, 2013, s. 195–196.

⁶² LINKA, Jan: Poznámka pod čarou č. 2. In: HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: *Kronika česká*. Ed. Jan Linka, Praha, Academia, 2013, s. 196.

9.2 Druhý typ – abreviace

Kapitoly číslo 5, 6, 18 či 32 jsou příkladem druhého typu Jiljího práce s Hájkovou kronikou. Každá vychází z jedné pasáže v *Kronice české*, Jiljí však v těchto kapitolách do textu Václava Hájka vstupoval, některé pasáže upravil a určité Hájkovy výrazy záměrně vypustil.

Například v kapitole 5, která vychází z Hájkovy pasáže s datem 920,⁶³ Jiljí text zkrátil a hned v úvodu poupravil. Jde o příběh vraždy sv. Ludmily, báby sv. Václava. Václav Hájek z Libočan píše:

„Ta ukrutná Jezabel nikterakž se nechtěla upokojiti, ale více zlého ke zlému přidávala, chtějí svůj zlý úmysl zlým skutkem vykonati. Dne jednoho povolavši k sobě tejně svých dvou služebníkův, vlastních bratrů Tumana a Kumana, jenž byli znamenití, jímž někteří Sviní hlavy říkali (ti jsou nosili za znamení svini hlavu proto, neb jsou byli z rodu Bivojova, kterýž byl někdy před dvěma sty lety, totiž léty sedmistého šestnáctého, divokou svini za uši lapiv, na Vyšehrad přinesl), jich žádala....“⁶⁴

Jiljí od sv. Jana Křtitele tento text přepracoval do následujícího znění:

„Ta ukrutná Jezabel (Drahomíra) dne jednoho povolavši k sobě tejně svých dvou služebníků vlastních bratrův Tumana a Rumana, jich žádala ...“

(fol. B4r)

Na základě porovnání obou ukázek je patrné, že Jiljí Hájkův text zkrátil a vynechal určité informace, zanechal však Hájkovo pořadí údajů. Také převzal např. Hájkovo přirovnání „*ta ukrutná Jezabel*“, ale navíc v závorce doplnil, kdo je tímto přirovnáním myšlen. Dále spojil dvě Hájkovy věty v jedno souvětí. Hájek v textu dále vysvětluje původ dvou služebníků, které si Drahomíra povolala, Jiljí ale tuto část vynechal. Nejspíše se nechtěl zabývat příběhy jiných postav ani jednotlivé děje dramatizovat,

---

⁶³ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: *Kronika česká*. Ed. Jan Linka, Praha, Academia, 2013, s. 184–185.

⁶⁴ Tamtéž, s. 184.

v jejich popisu, jako například Hájek, který píše: „...více zlého ke zlému přidávala, chtějí svůj úmysl zlým skutkem vykonati.“⁶⁵

Jiljí se i v kapitolách 6, 18 či 32 zaměřil převážně na postavu sv. Václava a jeho se bezprostředně týkajících událostí a postav. Také v těchto kapitolách zasáhl do Hájkovy textu a jednotlivé pasáže přepracoval do vlastní podoby. Václav Hájek z Libočan totiž velmi často používá vnitrotextové odkazy k jiným příběhům a postavám, které se v jeho kronice objevují na více místech, a tak jako pozorný autor připomíná čtenářům, o jakou osobnost jde a s jakými již zmíněnými činy či událostmi si ji má spojit. Avšak Jiljí psal svatováclavskou legendu, pro jeho účel tedy nebylo důležité, aby uváděl podrobnosti například o Tumanovi a Rumanovi. Proto mnoho pasáží, které by mohly čtenáře odvádět od hlavního tématu, vynechal.

9.3 Třetí typ – vkládání veršované tvorby

Kapitoly číslo 8–10, 12, 19 a 20 jsou příkladem třetího typu Jiljího práce s textem Hájkovy kroniky. V nich Jiljí použil motivy pracovních činností, které sv. Václav konal jako příkladný křesťan. Hájek o tom pojednal v několika větách, Jiljí ho rozvedl do těchto šesti kapitol. Hájkův text pro Jiljího představoval převážně motivickou inspirace pro jeho vlastní veršované texty, jež Hájkův stručný výčet rozvíjejí.

Kapitoly 8–10 a 12 vycházejí z Hájkovy pasáže s datem 921,⁶⁶ kterou Jiljí rozdělil do čtyř kapitol. Již samy názvy těchto kapitol napovídají o Jiljího záměru vyzdvihnout ctnosti sv. Václava tím, že poukazuje na jeho schopnosti (např. mlácení pšenice, pečení oplatek, apod.) a nápomocnost obyčejným lidem:

Horlivost sv. Václava v službách božích (fol. B7r),

Svatý Václav pšenici mlátil (fol. C1r),

Sv. Václav oplatky pekl, víno tlačil a tak všechny věci k obětem připravoval
(fol. C2r),

---

⁶⁵ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: Kronika česká. Ed. Jan Linka, Praha, Academia, 2013, s. 184.

⁶⁶ Tamtéž, s. 185–186.

Svatý Václav bosýma nohama nočního a zimního času chodil po kostelech, své modlitby pánu Bohu obětuje. Služebník jeho Podiven obuv na nohách maje pro zimu jda za ním, teskliv byl. Kníže Václav k němu pravil: 'Stoupej do mých šlépějí, tu kdež já kročím,' kterýž když to činil, ohříval se. (fol. C4v).

V *Kronice české* na konci pasáže k roku 921 se nachází tento text:

„On, poněvadž jest sám křesťan, křesťany že chce míti v svém knížectví. Přitom hned rozkázal zase kostely, domy Boží, kteréž máte jeho zavřela, spáliti rozkázala i rozbořiti, opraviti. Kněží a žáky, kteréž byla rozehnala, kázal zase svolati a sám služby Boží a svatých obětí velmi pilen byl, pšenici mlátil, oplatky pekl, víno tlačil, a tak všechny věci k obětem připravoval, kněží v oděvy kostelní oblácel, při oltáři posluhování činil, žaltář podpaždí nosil a své služebníky žaltáři učil, bosýma nohama nočního a zimního času chodil po kostelech, své modlitby Pánu Bohu obětuje. Služebník jeho Podiven obuv na nohách maje, pro zimu jda za ním, teskliv byl. Kníže Václav k němu pravil: ‚Stoupej do mých šlépějí tu, kdež já kročím.‘ Kterýž když to činil, ohříval se.“⁶⁷

První část citovaného textu – první dvě souvětí a část souvětí třetího – Jiljí uvedl ještě v sedmé, předcházející kapitole. Tu ukončil Hájkovými slovy: „*Kněží a žáky, kteréž byla rozehnala, kázal zase svolati*“ (fol. B7r). Hájek v souvětí dále pokračuje dalšími údaji, jež však Jiljí vložil až do následující kapitoly.

Kapitolu 8 Jiljí nazval *Horlivost sv. Václava ve službách božích*. Tato kapitola je graficky rozdělena na dvě části. V prvním úseku se nachází citace z již zmíněného Hájkova textu, z něhož Jiljí vybral jen určité informace a spojil je v toto souvětí:

„Kníže Václav sám služby boží a svatých obětí velmi pilen, kněží v oděvy kostelní oblácel, při oltáři posluhování činil, žaltář pod pažďi nosil, a své služebníky žaltáři učil.“ (fol. B8r)

Na tuto větu navázal Jiljí vlastním textem (viz příloha č. 6). Ten zdůrazňuje určité skutečnosti, které Jiljí v *Kronice české* nemohl nalézt. Jde například o to, že i když byl sv. Václav vznešený pán, choval se jako pokorný služebník boží. Nikdy neporušil zákony, při řešení obecných věcí se nehněval a řešil vše s pokojnou tváří:

---

⁶⁷ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: *Kronika česká*. Ed. Jan Linka, Praha, Academia, 2013, s. 186.

„Ačkoliv svatý Václav byl pán vznešený

však jest na sebe způsob služebníka vzal:

chtě z mládí Bohu tudy býti příjemný,

když se pokorně po stezkách zákona bral...

... obecné věci řídil, s pokojnou tváří.“ (fol. B8r)

Jiljí se tedy nechal inspirovat Hájkovým textem a rozvinul ho do vlastní básně se střídavým rýmem. Sv. Václav na sebe vzal způsob služebníka, čímž Jiljí odkazuje k samotnému Ježíši Kristu, který také „*sebe samého zmařil, způsob služebníka přijav.*“⁶⁸ Tímto činem se jak sv. Václav, tak i Ježíš Kristus naprosto vzdali všech osobních nároků ve prospěch služby.

Kapitola 9 je zpracována poněkud jiným způsobem. Z výše uvedeného textu Hájkovy kroniky Jiljí použil motiv, jak sv. Václav mlátil pšenici. Kapitola je ostatně nazvána *Svatý Václav pšenici mlátil*. Václav Hájek o této činnosti píše velmi krátce, vlastně ji jen zmiňuje mezi dalšími. Jiljí naproti tomu motiv mlácení pšenice rozvádí v básni (viz příloha č. 7) se sdruženým rýmem, která v podstatě tvoří celou kapitolu.

Velmi detailně se v ní popisují veškeré zemědělské činnosti, jež předcházejí a následují po uzrání obilí:

„...Tu zem hotovil práci rukou svých setím,

vorbou, kopáním, rytím, vláčením, plením.

A když obilí již přicházelo k zrání,

žal, sekal, vázal, sklízel až do ustání.

Do stodol snášel svým Podivenem pilně,

sám cepem mlátíc uzralé klasy silné, ...“ (fol. C1r)

---

⁶⁸ NOVOTNÝ, Adolf: Sloužití, služebník. In: NOVOTNÝ, Adolf: Biblický slovník. Praha, Kalich, 1992, s. 903–904.

Svatý Václav se všeho velmi aktivně účastní společně s Podivenem, ale jen v noci, aby ho nikdo neviděl: „*Vycházel Václav rozsévač, oráč zdárný, na poli nočně, by ho neviděl žádný.*“ (fol. C1r). V práci je velmi pilný a pracuje do posledních sil. Jiljí jej představuje jako dokonalého muže, jenž nejen že je vroucný v křesťanské víře, ale je také schopný každodenní práce svých poddaných.

V závěru básně pak Jiljí předjímá Václavův nešťastný osud, který se však řídí tím, že pokud je život plný strastí, práce a pláče, jsou pak člověku zajištěny nebeské radosti. Jde o aluzi na 6. verš žalmu 126:⁶⁹ člověk rozhazující své símě s pláčem se jednou navrátí a s jásotem své snopy shromáždí:

„...rozmýšlel s sebou, jak, kdo s pláčem rozsívá,

užitek hojný z toho v radosti mívá.

A že v plačtivém tomto člověk oudolí,

božské, voleným, jsa obilím, stodoly,

musí být tříben, křížem, strastí, ouzkostí,

chce-li nebeskou se ujistit radostí.“ (fol. C1r)

Následující kapitola 10 je velmi podobná kapitole předchozí. I zde se Jiljí inspiroval Hájkem zmíněnými činnostmi sv. Václava, a to pečením oplatek, tlačení vína a přípravou mešní oběti, a tyto motivy zpracoval ve vlastní básni (viz příloha č. 8). I v této básni se střídavým rýmem Jiljí vyzdvihuje přednosti sv. Václava pečícího hostie:

„...vlastní svou práci, tolikéž se přičinil,

aby květ moučný, totižto běl mající,

z téhož oplatky k poctě oltární činil.

Jakž pak až podnes to vysvědčuje místo,

na němž hostie k službám božím pekával...” (fol. C2r)

---

⁶⁹ „*Ten, který s pláčem vychází, aby drahocenné símě rozhodil, ten se s jásotem jednou navrátí, aby své snopy shromáždil.*“ (Ž126, 6)

Svatý Václav se však zapojuje také do přípravy mešního vína a Jiljí představuje jednotlivé úkony spojené se starostí o vinice. I tyto činnosti koná Václav v noci, avšak velmi pilně a s opatrností:

*„...Netoliko pak byl pekař, ale s práci
vinařskou se též obíral, na vinice
nočně chodíc, je štipil, a kopal s kratcí,
tudy obětem mešním pomoc činíce.
Nic ovšem Václav, co by své povinnosti
bud' to pekařské, neb vinařské slušelo,
neminul, nýbrž všecko s opatrností
konal, tak duchu podrobujíc své tělo.“ (fol. C2r)*

Dalším příkladem třetího typu úprav je kapitola 12, ve které Jiljí zpracoval příběh o služebníkovi sv. Václava jménem Podiven. Ve výše citované Hájkově pasáži je tato příhoda zmíněna velmi krátce. Jiljí Hájkova slova věrně cituje v nadpise kapitoly, dále však pokračuje vlastním textem (viz příloha č. 9).

První verše básně poněkud dramatizují celou scénu, kdy sv. Václav byl tak horlivý ve víře, že ho nezastavil žádný přírodní živel, aby vykonal křesťanské povinnosti:

*„Ani sníh, ani mráz, ani jaká bouřka
nemohla zdržet Václavovou horlivost,
a jakžkoli pout ta tělu byla hořká,
však ji sobě klad za svou obzvláštní libost...“ (fol. C5v)*

V noci se chodil sv. Václav modlit do kostelů společně s komorníkem Podivenem, který však oproti sv. Václavovi trpěl zimou. Již za svého života konal sv. Václav zázraky, o čemž se zmiňuje tato báseň. Václavovi nebyla zima, a dokonce se v jeho šlépějích Podiven zahřál:

„...Divná věc, i mohl bosý pán vystát zimu,

komorník jeho pak Podivín za ním jdouc,

ač dobře obut byl, však pánu bosýmu

stejskal jest sobě, zimou se všecek třesouc.

Řka, že nemůže obstát, by mu odpustil,

tu Václav: „počkej, a klad' své paty po mně

¹⁵(bodej samého by mě tu neopustil),

slibujit', že se zahřeješ v nohy notně.'

Stalo se, bylo hned teplo Podivínu...“ (fol. C5v)

Tento zázrak Jiljí spojuje s Bohem, který je schopen dát sníh jako vlnu a dokáže zahřát, ovšem pouze toho, kdo je této Boží milosti hoden. Nutná je samozřejmě pevná a oddaná víra v Boha, asketické chování a modlitby. Svátý Václav je toho zářným příkladem. Jiljí zde opět odkazuje k Bibli, a to konkrétně k 16. verši žalmu 147:⁷⁰

„... o což jak pravda, co někdy David zpíval,

že Bůh přemocný dává sníh

jako vlnu, neb ten sníh jako vlna obojí zahřívá.“ (fol. C5v)

Nejbližší komorník sv. Václava Podiven je v této kapitole zmíněn poprvé a již zde je vyzdvihnuta jeho oddanost ke sv. Václavovi. Sám sv. Václav si uvědomuje, že by ho Podiven neopustil (srov. verš 15), a tak mu nabídl možnost ohřát se ve svých šlápějích.

Téměř stejným způsobem Jiljí zpracoval kapitoly 19 a 20, kterým jako zdroj sloužil poměrně krátký úsek Hájkova textu označený letopočtem 926. Václav Hájek z Libočan v několika souvětích vypráví o kostele sv. Antonína, jež kníže Václav založil pro sirotky. Jelikož sv. Václav neměl ženu a potomky, považoval sirotky za vlastní syny a dcery, a dokonce jim nechal nosit pokrmy z knížecí kuchyně. Ostatní děti vedl ke křesťanství a vychovával je v těchto myšlenkách. Od chudých lidí odkupoval děti,

---

⁷⁰ „Sníh jako vlnu prostírá, jiným sype jak popelem.“ (Ž147, 16)

nechal je pokřtít a následně se jim dostalo řádné křesťanské výchovy. Toto Hájkovo vyprávění Jiljí rozdělil do dvou kapitol, které také doplnil vlastními básněmi.

Kapitolu 19 Jiljí věnoval sirotkům, jimž nechal sv. Václav postavit kostel sv. Antonína. Jako úvod kapitoly slouží tato slova, doslovně převzatá z Hájkovy kroniky:

„Kniže Václav kázal dům jeden veliký u Šarecké brány postaviti a při něm kostel ve jméno sv. Antonína, a do toho domu všechny sirotky chudé kázal uvést, a z knížecí kuchyně jim pokrmy dávat: neb jest Václav ženy neměl, ale měl jest ty sirotky za syny a dcery.“ (fol. E1v)

Pod tento text Jiljí vložil báseň ve střídavém rýmu (viz příloha č. 10), která opět vyzdvihuje Václavovy přednosti, ať už ve víře, či v panování. Jiljí neuvádí více informací než Hájek, jen poukazuje na Václavovu laskavost vůči všem poddaným, i těm nejchudším, o které se světec staral vlastníma rukama. Dobrovolně se stal tím, kdo krmí, napájí, připravuje pokrmy a dokonce obsluhuje:

*„...Pročež vystavěl k vychování dům schválný,
vdov a sirotkův nuzných, jimižto sám sloužil.
Krmil, napájel, kraječ a truksas švarný,
tak že po službě té ustavičně toužil.“ (fol. E1v)*

V posledních dvou verších básně se uvádí, že sv. Václav dokonce pohřbíval mrtvé a škůdcům odpouštěl vinu: *„Anobř i to činil pro božskou slávu, že mrtvé pohřbil, škůdcům odpouštěl viny“ (fol. E1v)*. To však Hájek v uvedené pasáži nezmiňuje.

Hájek v pasáži s datem 926⁷¹ dále vypráví o tom, jak sv. Václav nechával křtít děti. Tento motiv sloužil Jiljímu pro kapitolu 20. Ta je stejně jako kapitola předchozí uvedena krátkou citací z Hájkovy kroniky:

„Kniže Václav od chudých pohanův kázal děti kupovati, dal je křtíti, a tak víru křesťanskou snažně rozmnožoval. Ale bratr jeho Boleslav, což on dobrého činil, všemu tomu byl podpor, a skrze ponoukání zlých pohanův, den ode dne, vždycky o jeho smrt smýšleje, příčiny k tomu hledal.“ (fol. E2v)

---

⁷¹ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: Kronika česká. Ed. Jan Linka, Praha, Academia, 2013, s. 191.

Na tato Hájkova slova Jiljí navázal básní, která je v porovnání s ostatními básněmi v legendě velmi netradiční (viz příloha č. 11). Lyrický subjekt promlouvá přímo k obchodníkům, kteří se honí za ziskem a své peníze získávají nepočetným způsobem, jejich lichva a honba za penězi je však marná. Ani v moři, ani na zemi nelze vydělat dost peněz, protože jejich zisk je zničen buď větrem, vlnami či loupežníky, a pak je stejně dostihne bída:

*„Hej vy, poslyšte z cechu Merkuriáše,
jak jsou obchody a handle marné vaše,
po kterýchž právě i neprávě dychtíte,
ač z nich dosti bíd pocítiti musíte.
Kdyžto hledáte zisku v zemi i v moři,
bud' že se na vás prudký vítr oboří,
vlny obráží, mordují loupežníci,
statku vašeho zlostní krvožíznicí...“ (fol. E2v)*

Obchodníci nakládají s penězi nesprávným způsobem oproti sv. Václavovi, který je dokáže správně využít a za ně koupit pohanské děti, nechat je pokřtít a vychovat tak další řádné křesťany, ctnostné a literatuře znalé občany. Toto počínání zajistí Václavovi posmrtný život v nebi:

*„... Ó jak jest mnohém lépeji stříbro, zlato
svatý nakládal Václav, nakoupě za to
pohanské děti, dadouce je pokřtíti,
ctnosti, umění liternímu cvičiti.
Naučte se tehdy lepšímu interesse,
vy lichevníci, jenž stý užitek nese.
Nímž se křesťanské duše získati mohou,*

a vám způsobil v nebi záplatu mnohou.“ (fol. E2r)

Kapitoly 8–10, 12, 19 a 20 představují třetí typ Jiljího přístupu k textu Václava Hájka z Libočan. V těchto kapitolách Jiljí použil motivy z Hájkových pasáží, ve kterých se nacházel výčet činností sv. Václava. Jiljí jednotlivé motivy zpracoval do několika kapitol, Hájkovými slovy se inspiroval a na základě toho vytvořil vlastní verše.

9.4 Čtvrtý typ – rozčlenění Hájkovy pasáže do více kapitol při zachování původní chronologie

Čtvrtý typ Jiljího práce s Hájkovým textem je typický pro kapitoly 14–16 a 27–29. U obou z těchto trojic Jiljí pracoval s jednou Hájkovou pasáží, kterou rozdělil do více kapitol. Jiljí v tomto případě do vyprávění Václava Hájka nezasahoval a dodržel také Hájkovu posloupnost událostí. Hájkovy texty jsou totiž většinou vyprávěními, jež je možné rozčlenit na několik menších událostí. Právě to Jiljí učinil a vytvořil tak skupinu několika po sobě jdoucích kapitol.

Kapitoly 14–16 vypráví o jednání v Řezně, kterého se sv. Václav zúčastnil. Václav Hájek z Libočan tuto schůzku a následky Václavových skutků popsal v jedné pasáži, Jiljí ovšem Hájkův text rozdělil do tří celků, dodržel však Hájkovu časovou posloupnost. Kapitola 14 je tak věnována císaři Jindřichovi, který ve Václavovi poznal svatého, a proto ho usadil na své místo, i když se sv. Václav zpozdil kvůli modlení. Císař Jindřich daroval sv. Václavovi výjimečný dar, o němž Jiljí vypráví v následující, kapitole 15. Tím darem byla ruka sv. Víta, která motivovala knížete Václava k založení kostela sv. Víta v Praze. To je ale již tématem kapitoly 16. Všechny tři kapitoly téměř věrně citují Hájkův text, Jiljí do něj vstupuje minimálně, jen poupravuje začátky vět kapitol, aby následovaly logicky za sebou. Například kapitola 16 je uvedena slovy: *„Když Václav do Prahy přijel...“* (fol. D3r), Jiljí jimi navazuje na předchozí pasáž a vytváří tak prostor pro citaci Hájkových slov. Václav Hájek z Libočan totiž shrnul Václavův odjezd z Řezna a založení kostela sv. Víta do jedné věty: *„Kníže Václav to od něho s vděčností přijal a třetího dne rozžehnal se s císařem a s knížaty, do Čech se*

obrátil, a jakž rychle do Prahy přijel, hned kázal kostel krásný založiti...“⁷² Jiljí však tyto dva úkony sv. Václava rozdělil do dvou kapitol, a proto uvedl kapitolu 16 výše citovanými vlastními slovy.

V kapitolách 27–29 Jiljí vypráví o událostech po smrti sv. Václava, o převozu jeho těla a nalezení jeho ztraceného ucha. Všechny kapitoly vycházejí z jedné Hájkovy poměrně dlouhé pasáže s datem 932.⁷³ Z tohoto vyprávění vytvořil Jiljí tři celky, ve kterých zachoval původní časovou posloupnost, použil Hájkovy informace a jen v případech, kdy upravoval úvodní věty kapitol, do textu vstoupil. Jiljí totiž často Hájkovu větu „utnul“ a tím svou kapitolu ukončil a další částí Hájkovy věty pokračoval až v následující kapitole. V některých případech tedy bylo zapotřebí, aby kapitoly na sebe navazovaly, proto Jiljí některé úvodní věty kapitol oproti jejich znění v Hájkově kronice pozměnil.

Čtvrtý typ Jiljího přístupu k Hájkově kronice je tedy typický tím, že Jiljímu jako pramen pro dvě či více kapitol sloužila jedna pasáž z kroniky Václava Hájka z Libočan, kterou rozdělil do několika kapitol. Přitom ale zachoval Hájkovu časovou posloupnost a Hájkovy věty věrně citoval.

9.5 Pátý typ – rozčlenění Hájkovy pasáže do více kapitol, avšak s novým pořadím událostí

V kapitolách 23–25 uvedl Jiljí jako pramen Hájkovu pasáž s datem 929, kterou rozčlenil do tří kapitol velmi podobně jako ve čtvrtém typu, avšak nedodržel původní časovou posloupnost a události seřadil jinak.

V pasáži označené datem 929 Václav Hájek z Libočan vypráví o vraždě sv. Václava jeho vlastním bratrem Boleslavem u kostelních dveří ve Staré Boleslavi a o následujícím dění, kdy se všichni služebníci knížete Václava rozutekli poté, co byl zabit, kromě jeho nejvěrnějšího služebníka Podivena, který odmítal opustit Václavovo tělo. A tak Boleslavovi služebníci odtáhli Podivena od Václavova těla a oběsili ho na blízkém dubu. Následně se dáckému králi Erikovi zjevil sám Ježíš Kristus, jenž mu

---

⁷² HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: Kronika česká. Ed. Jan Linka, Praha, Academia, 2013, s. 188.

⁷³ Tamtéž, s. 197–199.

slíbil vítězství v bitvě proti „britanskému“ králi, pokud nechá postavit kostel na počest sv. Václava. Toto také Erik učinil a ustanovil svátek sv. Václava, aby si lidé neustále připomínali velkého mučedníka.

Jiljí od sv. Jana Křtitele toto Hájkovo vyprávění rozdělil do tří kapitol (č. 23–25) nazvaných:

Sv. Václav zrádně v dveřích kostelních po jitřní, od vlastního bratra, ukrutného Kaina, modlící se, zamordován (fol. E6r),

Crucifix nevinnou smrt svatého Václava v též noci, Erikovi, králi dáckému, vyjevil a k slavení svátku svého mučedníka, jako i k vystavení kostela ke cti jeho, chce-li nad nepřáteli vítězství míti, napomínal (fol. F1v),

Sv. Václava věrný služebník Podiven, od těla pána svého, násilně odtržen, a na blízkému stromu oběšen, tři léta celistvý bez porušení trval (fol. F2r).

Jak je patrné již z názvů kapitol, Jiljí nedodržel Hájkovu posloupnost událostí a kapitolu o Podivenovi uvádí až po vyprávění o dáckém králi.

9.6 Šestý typ – z více Hájkových pasáží jedna kapitola

Šestý příklad přístupu Jiljího k Hájkovým textům představuje kapitola 4. V ní Jiljí vycházel z vícera Hájkových pasáží. To je v porovnání s ostatními kapitolami, kterým jako pramen sloužila vždy jen jedna kapitola, výjimečné. Text čtvrté kapitoly je vytvořen z Hájkových textů s daty 917, 918 a 919.⁷⁴ V podstatě si Jiljí z těchto textů vybral informace pro něj důležité a z nich vytvořil nový celek.

Při psaní této kapitoly Jiljí dokonce spojil dvě Hájkovy věty, jež se nacházejí každá v jiné pasáži, v jeden nový celek, který umístil hned v úvodu kapitoly 4:

„Drahomíra jsouci žena lstivá, ve dne v noci o to smýšlela, aby syna svého Václava, a s ním jiné křesťany všechny z knížectví vyplenila, a protož křesťané původem Drahomíry kněžny v Praze, i okolo Prahy, od pohanův veliké nátisky trpěli.“ (fol. B3v)

⁷⁴ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: Kronika česká. Ed. Jan Linka, Praha, Academia, 2013, s. 181–184.

První část tohoto souvětí, tj. „*Drahomíra pak jsouci žena velmi lstivá, ve dne v noci o to smýšlela, aby syna svého Václava a s ním křesťany všecky z knížectví vyplenila ...*“,⁷⁵ pochází z pasáže Hájkovy kroniky s datem 917. Pokračování souvětí, tj. „... *a protože křesťané původem Drahomíry kněžny v Praze, i okolo Prahy od pohanův veliké nátisky trpěli...*“,⁷⁶ Jiljí doslovně citoval z Hájkova textu s letopočtem 918.

Dále se v kapitole 4 věrně cituje Hájkovo vyprávění s datem 919⁷⁷ o prvním Drahomířině slibu na hrobě svého otce:

„Jednoho pak času, vsedši na svůj vůz, jela, a přísahu učinila na hrobě otce svého Brzoslava, že chce všechny křesťany dáti až do jednoho zamordovati, žádného ani Václava neživiti.“ (fol. B3v-r)

Podle *Kroniky české* pak následovala další velká bitva pohanů proti křesťanům, která přesvědčila Drahomíru ke druhé přísaze k mrtvému otci. Jiljí informaci o této události nepřevzal a pokračoval až doslovným popisem druhého Drahomířina slibu.

Čtvrtá kapitola není rozsáhlá (viz folio B3), přesto pro ni Jiljí od sv. Jana Křtitele použil hned tři zdrojové texty.

---

⁷⁵ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: *Kronika česká*. Ed. Jan Linka, Praha, Academia, 2013, s. 182.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž, s. 182–184.

10. Legenda *Ut annunciatur* jako Jiljího pramen

Spis *Ut annunciatur*, připisovaný biskupu olomouckému čili Janu ze Středy, sloužil Jiljímu jako pramen pro vyprávění příběhu o mladé dívce v kapitole 31. Dívka nebyla pokřtěna, a proto ji nemohla církev řádně pochovat. Ale díky modlitbám a prosbám boží služebnice, aby se Václav nad dívkou slitoval a navrátil jí duši, se dívka probudila. Kněz ji pokřtil a dívka po čtrnácti dnech zemřela, tentokrát se jí však dostalo řádného pohřbu.

Oproti tomu kapitola 11 Jiljího textu legendu *Ut annunciatur* jako zdroj uvedenou nemá. Je však patrné, že Jiljí z ní vycházel a na jejím základě vytvořil vlastní báseň.⁷⁸ Ta je velmi podobná ostatním básním v legendě a je z nich vůbec nejdelší. Je rovněž psána sdruženým rýmem (viz příloha č. 12).

Zajímavý je její motiv, který popisuje sv. Václava, jak v noci seká dřevo v převlečení za prostého muže a poté jej nosí sirotkům a chudým vdovám:

*„...Když totiž oděv bera na se chudobný,
nočně do lesa vycházel, jsa podobný
pracovitému muži, v dříví sekání,
kterěž přinášel chudým až do ustání...“ (fol. C3r)*

Polesnému se ale nelíbilo, že mu v lese někdo bere dřevo, a tak si od samotného Václava žádá povolení, aby mohl škůdce potrestat holí. Sv. Václav polesnému trest povolí, i když je to vlastně trest pro něj samotného. Polesný ale nesmí škůdce ranit smrtelně či do tváře a dřevo mu má ponechat:

*„...A nic nemohše dovest, vedl žalobu
před pánem, řkouce, kterak v každičkou dobu
šlakuje v sněhu toho, jenž krade dříví,
čemuž se kníže (ač sám byl) velce diví.*

---

⁷⁸ SVATOŠ, Martin: Jiljí od sv. Jana Křtitele, Fridrich Bridel a jejich tázání: Co člověk? In: Česká literatura doby baroka. Sborník k české literatuře 17. a 18. století. Praha, Památník národního písemnictví 27, 1994, s. 122.

*Dadouc člověku moc, aby škůdce s holí
pro krádež dříví vyprášil po své volí,
však ho neranil v tvář, ni jinde smrtelně,
a nechal mu vzít s sebou dříví svobodně.“ (fol. C3r)*

Kníže Václav i přesto jde v noci do lesa pro dřevo a polesný, který ho nepoznal, ho bije kyjem:

*„... Když tedy přišla noc, hned tu Václav hbitě
šel, vstana z lůžka svého, do lesa skrytě,
dle obyčeje dříví sekajíc, vázal,
v tom ten muž (neznajíc ho), jakž byl přikázal,
svého, svývolně chtícího, pana bije,
mlátí a tluče, až kusy letí z kyje...“ (fol. C4v)*

Sv. Václav je zde opět zobrazen jako spravedlivý panovník, který nejen že sám pomáhá chudým, ale také udělí trest, jenž se týká přímo jeho. Před trestem neutíká, naopak ho hrdinně přijímá. Aby o jeho činnosti ve prospěch chudých poddaných nikdo nevěděl, převléká se do obyčejných šatů, koná vše v noci a poté si vymíní podmínky trestu tak, aby nikdo druhý den nevěděl, že byl potrestán právě on.

V poslední části básně lyrický subjekt promlouvá k samotnému Václavovi a předjímá jeho smrt, která se líčí až v mnohem pozdějších kapitolách. Jiljí předpokládá, že čtenář svatováclavský příběh zná, protože nijak nevysvětluje ani okolnosti smrti, ani kdo je Boleslav:

*„Když na tě s mečem, Boleslav ostrým přijde,
do tebe se dá, až duše z těla vyjde.“ (fol. C4v)*

Lyrický subjekt poukazuje na to, že sv. Václav byl odvážný, protože se holi polesného vůbec nebránil a ani neprozradil svoji identitu, aby byl bití ušetřen. Velmi podobně odvážným způsobem později přijal i smrt z rukou vlastního bratra.

Kapitoly 11 a 31 se tedy odlišují od ostatních literární předlohou, avšak obsahově a strukturou jim jsou velmi podobné.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo představit Jiljího od sv. Jana Křtitele, který je autorem v současné době již neznámým, a jeho česky psanou svatováclavskou legendu *Věneček blahoslavenému a věčně oslavovanému knížeti českému, mučedníku božím, druhému Abelovi, svatému Václavovi, z dvou a třiceti rúží jeho svatého narození, života, smrti z roku 1643*.

Jiljí od sv. Jana Křtitele byl autorem 17. století působícím ve Zderazském klášteře, jenž na základě jeho vlivu prošel přestavbou a výzdobou. Bakalářská práce však nastínila obzvláště Jiljího literární tvorbu. Jejím nejzásadnějším dílem byla svatováclavská legenda z let 1643–1644, vydaná ve třech jazykových variantách, tj. české, německé a latinské. Tato bakalářská práce se zaměřila na česky psanou legendu, jež má s ostatními verzemi několik společných znaků, jako např. jedinečnou obrazovou část inspirovanou Škréťovým cyklem obrazů o životě sv. Václava či Jiljího vlastní veršovanou tvorbu.

Jiljí sepsal českou verzi svatováclavské legendy na základě Hájkovy *Kroniky české* (1541), což sám uvedl v úvodní části spisu. Václav Hájek z Libočan a jeho kronika představovali v 17. století literární autoritu, ze které čerpalo i několik dalších autorů. Tato bakalářská práce Jiljího tvrzení potvrdila a na základě komparace obou spisů jsme našli šest typů Jiljího práce s Hájkovým textem.

První typ je typický věrnou citací Hájkových pasáží, do kterých Jiljí vůbec nezasahoval. V kapitolách, jež představují druhý typ Jiljího přístupu ke *Kronice české*, Jiljí záměrně při citování vypouštěl určité části Hájkova textu a uváděl jen ty údaje, jež pro něj byly důležité. Třetí typ Jiljího práce je zřejmě nejzajímavější. Jiljí se v kapitolách 8–10, 12 a 19–20 inspiroval několika Hájkovými větami, na jejichž základě vytvořil vlastní básně, které často tvoří celé kapitoly. Ve verších Jiljí vyzdvihuje a oslavuje sv. Václava pomocí biblických aluzí. Čtvrtý a pátý typ Jiljího přístupu k Hájkově kronice stojí vzájemně v opozici. Kapitoly typické pro čtvrtý typ byly vytvořeny z jedné Hájkovy pasáže, již Jiljí rozdělil do několika dílčích textů, ve kterých ale dodržel původní posloupnost událostí. Naproti tomu v pátém typu Jiljího práce, u něhož byly kapitoly sepsány stejným způsobem, Jiljí vytvořil vlastní pořadí událostí. Jedinou čtvrtou kapitolu legendy, představující šestý typ Jiljího práce s Hájkovým textem, Jiljí vytvořil na základě několika Hájkových pasáží, z nichž vybral jen některé části, ze kterých následně vytvořil jeden text.

Analýza Jiljího legendy tedy dokázala, že Jiljí se Hájkovou *Kronikou českou* skutečně inspiroval a na jejím základě vytvořil třicet kapitol, které několikrát doplnil o vlastní veršovanou tvorbu. Zjistili jsme však také, že Jiljí pro sepsání české svatováclavské legendy využil ještě jiného zdroje, a to středověkou latinskou legendu *Ut annuncietur*. Z ní však vychází jen dvě kapitoly. Doložit to lze u kapitoly 31, v kapitole 11 se Jiljí legendou pouze inspiroval a na její motivy složil vlastní báseň.

Jiljí od sv. Jana Křtitele byl tedy autorem, jenž dokázal zkombinovat dva literární prameny a složit na základě jejich motivů vlastní básně, čímž vznikla jedinečná legenda oslavující sv. Václava. Bakalářská práce zároveň otevřela nová témata, jež by stála za pozornost, jako např. podrobnější rozbor básní v české verzi, komparace veršů v jednotlivých jazykových variantách či ověření pramenů latinské a německé verze svatováclavské legendy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Primární zdroje

HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: Kronika česká. Výbor historického čtení. Ed. Jaroslav Kolár. Praha, Odeon 1981, 736 s.

HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: Kronika česká. Ed. Jan Linka. Praha, Academia 2013, 1447 s.

JILJÍ OD SV. JANA KŘTITELE: Věncem blahoslavenému a věčně oslavovanému knížeti českému, mučedníku božím, druhému Abelovi, svatému Václavovi, z dvou a třicíti růží jeho svatého narození, života, smrti. Praha, J. Bylina, 1643.

Sekundární zdroje

CUDDON, J. Anthony a PRESTON, Claire: The Penguin dictionary of literary terms and literary theory. Londýn, Penguin Books, 1999, 991 s.

FORST, Vladimír a kol.: Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce 2/I H–J. Praha, Academia, 1993, 598 s.

HORÁKOVÁ, Michaela: Ke vztahům středověké a barokní legendistiky. In: Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada literárněvědná bohemistická (V). Bohemica litteraria. Brno, 2000, s. 11–17.

HRABÁK, Josef: Poetika. Praha, Československý spisovatel, 1973, 247 s.

KALISTA, Zdeněk: České baroko: Studie, texty, poznámky. Praha, Evropský literární klub, 1941, 351 s.

KALISTA, Zdeněk: Tvář baroka: Poznámky, které zabloudily na okraj života, skicář problémů a odpovědí. Praha, Garamond, 2005, 257 s.

KOLÁR, Jaroslav: Hájkova kronika a česká kultura. In: HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: Kronika česká. Výbor historického čtení. Ed. Jaroslav Kolár, Praha, Odeon, 1981, s. 7–24.

KOLÁR, Jaroslav: K podobám epičnosti v Hájkově kronice. In: KOLÁR, Jaroslav: Návraty bez konce: Studie k starší české literatuře. Brno, Atlantis, 1999, s. 65–71.

KOUPIL, Ondřej: Hájek jako jazyková autorita. In: LINKA, Jan (ed.): Na okraj Kroniky české, Praha, Academia, 2015, s. 187–200.

LEHÁR, Jan a kol.: Česká literatura od počátků k dnešku. Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 1998, 1058 s.

LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav: Latinské legendy českého středověku. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada archeologicko-klasická (E), 22–23, 1973–1974, s. 265–308.

LUNGA, Radek a PETRBOK, Václav: Barokní kult svatého knížete Václava v česko-německých literárních souvislostech. In: KUBÍN, Petr (ed.): Svatý Václav. Na památku 1100. výročí narození knížete Václava Svatého. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění a Arcibiskupství pražské ve vydavatelství Togga, 2010, s. 377–400.

MERHAUT, Luboš a kol.: Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce 4/I, II S–Ž. Praha, Academia, 2008, 2100 s.

MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol.: Encyklopedie literárních žánrů. Praha, Paseka, 2004, 699 s.

NOVOTNÝ, Adolf: Biblický slovník I A–P; II R–Ž. Praha, Kalich, 1992, 1479 s.

PETRŮ, Eduard: Úvod do studia literární vědy. Olomouc, Rubico, 2000, 187 s.

STICH, Alexandr: Jazyková a slovesná kultura v barokních Čechách. In: VLNAS, Vít (ed.): Sláva barokní Čechie: stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. Století. Praha, Národní galerie, 2001, s. 235–252.

STOLÁROVÁ, Lenka, VLNAS, Vít a kol.: Karel Škréta: 1610-1674. Doba a dílo. Praha, Národní galerie, 2010, 663 s.

SVATOŠ, Martin: Jiljí od sv. Jana Křtitele, Fridrich Bridel a jejich tázání: Co člověk? In: Česká literatura doby baroka. Sborník k české literatuře 17. a 18. století. Praha, Památník národního písemnictví 27, 1994, s. 117–157.

VINTR, Josef: Zásady transkripce českých textů z barokní doby. In: Listy filologické 121, 1998, s. 341–346.

VLNAS, Vít: Sláva barokní Čechie: stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století. Praha, Národní galerie, 2001, 354 s.

VOIT, Petr: Hájkova kronika česká jako dílo českého knihtisku. In: HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: Kronika česká. Ed. Jan Linka, Praha, Academia, 2013, s. 1365–1382.

PŘÍLOHY

Zde podáváme veršované pasáže české verze svatováclavské legendy Jiljího od sv. Jana Křtitele. Při transliteraci jsme se řídili zásadami Josefa Vintra.⁷⁹

Příloha č. 1 – Svatého Václava vůdce a mučedníka českého pověst

Co byl Abel, co byl Mojžíš,

Jestli o tom Čechu nevíš?

Co Jozue, co byl Samson?

Co byl udatný Gedeon?

Abys o tom Čechu věděl,

žádný nemůž zprávu dáti,

jako knížka může dáti,

když v ní obrazy uhlídáš,

s svatým Václavem zprávu dáš,

jak byl Abel zamordován,

jak Mojžíš za vůdce vydán,

jak Jozue lid svůj vedl,

Gedeon z nouze vyvedl.

jak je Samson hájil, chránil,

Jak je nepřátelům bránil:

Když tuto knížku uhlídáš,

co byl svatý Václav ohledáš.

---

⁷⁹ VINTR, Josef: Zásady transkripce českých textů z barokní doby. In: VINTR, Josef: Listy filologické 121, 1998, s. 341–346.

*V ní jako v jasném zrcadle,
anebo jistém pravidle,
co oni, že byl Václav zviš,
co Václav, že on spatříš. (fol. A2r)*

Příloha č. 2 – *O slávě svatého Václava vypravuje při jeho studnici Echo aneb obraz hlasu*

<i>Svatého Václava</i>	<i>sláva</i>
<i>Blahoslavená</i>	<i>slavená</i>
<i>A jak veleslavná</i>	<i>slavná</i>
<i>Jeho pověst byla</i>	<i>byla.</i>
<i>V knížce jistě vše této</i>	<i>to.</i>
<i>Jak pěkně náleží</i>	<i>leží.</i>
<i>Si sobě pilně přečti</i>	<i>čti.</i>
<i>Hned tě obrazy</i>	<i>obrazí.</i>
<i>Učiníc v tvém srdci rázy.</i>	
<i>Když někdy oteplil zimní mráz,</i>	
<i>poznal Podivín tento ráz. (fol. A3v)</i>	

Příloha č. 3 – *Přístup k životu sv. Václava*

*Chtěje Bůh věčný všem národům znám býti,
ráčil se v Čechách též přejasně zaskvíti.
Vida, že vězí v pohanské tmě a zlosti,*

osvítíl je své paprškem spravedlnosti.

Svatováclavské vzbudiv plémě, jenž dražší
jesti' nad zlato i stříbro, v každé časy.

Pošel z vzácného Václav vévoda rodu,
kníže, vlastenec, dědic českého plodu,
jenž slávou předky své, ctnosti, velebnosti,
velce převýšil, jako též i svatosti,
jsa Bohu, lidem milý, a ještě malý,
an již ve ctnostech, mravích, dosáhl chvály.

Jak že prospíval i v věku, i v moudrosti,
zanechav jiným zrcadla a pravé ctnosti.

Onť apoštolský jest doktor víry naší,
jakož oněm to řčeno bylo před časy.

Ó chvalmež tedy zvučné hlasy to kníže
Václava, reka, a božího rytíře,
jíž se stkvoucího v nebi, jehož pohané
než se narodil, zpívali skutky slavné. (fol. A6r)

Příloha č. 4 – Zavírka k věrným sv. Václavo-milým Čechům

Hle již růženec uvitý,
vůní z sebe vydává,
kterýž posavád byl skrytý,
u svatého Václava.

*Ó svato-václavské růže,
bílé, červené, vonné,
ozdobujtež české duše,
však které vás jsou hodné.
Byl Václav bílý panictvím,
čistotu jest zachoval.
Červený byl mučednictvím,
Neb pro Krista hrdlo dal.
Tak i červený i bílý,
ten svatý pán a kníže,
nemoh býti nežli milý
Kristu, pro ty své růže.
Z tisícu Čechův jediný,
jakž o tom Choti zpívá),
jest Václav pán náš volený,
ó kyž jich víc přibývá!
Přibude, jestli václavských,
růží sobě vážiti,
a růžence skůtkův ctnostných,
z nich sobě budou víti.
Víte, ó Čechové, víte,
a nimi vaši hlavu,
ozdobujte, tak budete,*

míti mnoho Václavu. (fol. H2r)

Příloha č. 5 – Modlitba

Bože, kterýž jsi sv. Václava hodnost v lepší proměnil důstojnost, a skrze mučednickou palmu do nebeské slávy jsi ho uvedl: jeho prosbami žádáme, aby nás ode všeho protivenství vysvoboditi a nám věčného blahoslavenství propůjčiti ráčil, skrze Pána našeho Ježíše Krista Amen. (fol. H4v)

Příloha č. 6 – Kapitola 8

*Ačkoliv svatý Václav byl pán vznešený
však jest na sebe způsob služebníka vzal:
chtě z mládi Bohu tudy býti příjemný,
když se pokorně po stezkách zákona bral.
Protož breviář pod paždí maje stále,
při mši k oltáři sloužil, kněží obláčel.
A všecko řídíc ke cti boží a chvále,
lid prostý k víře křesťanské jest obracel.
Služebníky pak své vlastní vedl k tomu,
by s ním společně zvykávali žaltáři,
prvotní práci, tak zstravíc v božském domu,
obecné věci řídil, s pokojnou tváří. (fol. B8r)*

Příloha č. 7 – Kapitola 9

V tom čase, když zem k dilu příhodná bývá

*a všechno v poli převeselé okřívá.
Vycházel Václav rozsévač, oráč zdárný,
na poli nočně, by ho neviděl žádný.
Tu zem hotovil práci rukou svých setím,
vorbou, kopáním, rytím, vláčením, plením.
A když obilí již přicházelo k zrání,
žal, sekal, vázal, sklízel až do ustání.
Do stodol snášel svým Podivenem pilně,
sám cepem mlátíc uzralé klasy silné,
rozmýšlel s sebou, jak, kdo s pláčem rozsívá,
užitek hojný z toho v radosti mívá.
A že v plačtivém tomto člověk oudolí,
božské, voleným, jsa obilím, stodoly,
musí být tříben, křížem, strastí, ouzkostí,
chce-li nebeskou se ujistit radostí. (fol. C1r)*

Příloha č. 8 – Kapitola 10

*Po vymláčení a stříbení pšenice,
vlastní svou práci, tolikéž se přičinil,
aby květ moučný, totižto běl mající,
z téhož oplatky k poctě oltářní činil.
Jakž pak až podnes to vysvědčuje místo,
na němž hostie k službám božím pekával.*

*V Staré Boleslavi k tomu též zajisto
nimi kněžstvo své, i cizí fedrovával.
Netoliko pak byl pekař, ale s prací
vinařskou se též obíral, na vinice
nočně chodíc, je štipil, a kopal s kratcí,
tudy obětím mešním pomoc činíce.
Nic ovšem Václav, co by své povinnosti
buďto pekařské, neb vinařské slušelo,
neminul, nýbrž všecko s opatrností
konal, tak duchu podrobujíc své tělo. (fol. C2r)*

Příloha č. 9 – Kapitola 12

*Ani sníh, ani mráz, ani jaká bouřka
nemohla zdržet Václavovou horlivost,
a jakžkoli pout ta tělu byla hořká,
však ji sobě klad za svou obzvláštní libost.
Když bosý nočně do kostelův přicházel,
modle se Bohu za lid, i též za sebe,
jak trvánlivé, že odtud neodcházel,
až sobě i svým uprosil milost z nebe.
Divná věc, i mohl bosý pán vystát zimu,
komorník jeho pak Podivín za ním jdouc,
ač dobře obut byl, však pánu bosýmu*

*stejskal jest sobě, zimou se všecek třesouc.
Řka, že nemůže obstát, by mu odpustil,
tu Václav: ‚počkej, a klad’ své paty po mně
(bodej samého by mě tu neopustil),
slibujit’, že se zahřeješ v nohy notně.’
Stalo se, bylo hned teplo Podivínu,
o což jak pravda, co někdy David zpíval,
že Bůh přemocný dává sních
jako vlnu, neb ten sních jako vlna obojí zahřívál. (fol. C5v)*

Příloha č. 10 – Kapitola 19

*Ó jak se staral snažně o chudé lidi,
jim čině pomoc své knížecí kuchyně.
Do jídla, pití, tak oblehčíc jich bídy,
čímž byli příliš poddáni až k mizině.
Pročež vystavěl k vychování dům schválný,
vdov a sirotkův nuzných, jimižto sám sloužil.
Krmil, napájel, kraječ a truksas švarný,
tak že po službě té ustavičně toužil.
Sám pak, poněvadž zůstal v panickém stavu,
svolil jest sobě chudičké děti v syny.
Anobrž i to činil pro božskou slávu,
že mrtvé pohřbil, škůdcům odpouštěl viny. (fol. E1v)*

Příloha č. 11 – Kapitola 20

*Hej vy, poslyšte z cechu Merkuriáše,
jak jsou obchody a handle marné vaše,
po kterýchž právě i neprávě dychtíte,
ač z nich dosti bíd pocítiti musíte.*

*Kdyžto hledáte zisku v zemi i v moři,
bud' že se na vás prudký vítr oboří,
vlny obráží, mordují loupežníci,
statku vašeho zlostní krvožíznící.*

*O jak jest mnohém lépeji stříbro, zlato
svatý nakládal Václav, nakoupě za to
pohanské děti, dadouce je pokřtíti,
ctnosti, umění liternímu cvičiti.*

*Naučte se tehdy lepšímu interesse,
vy lichevníci, jenž stý užitek nese.*

*Nimž se křesťanské duše získati mohou,
a vám způsobí v nebi záplatu mnohou. (fol. E2r-v)*

Příloha č. 12 – Kapitola 11

*Ačkoliv mnohou vlídnost skutkem i slovy
všem prokazoval, však sirotky a vdovy
s větší fedroval pilností, ve dne v noci,
tím zvláště v zimě čině mnohé pomoci.*

*Když totiž oděv bera na se chudobný,
nočně do lesa vycházel, jsa podobný
pracovitému muži, v dříví sekání,
kteréž přinášel chudým až do ustání.
Ale polesný vida, že mu les hyne,
by mu nebylo to snad přičteno k vinně,
snažil se o to, jak by přepadl škůdce,
pročež bděl po něm, maje dobrý kej v ruce.
A nic nemohše dovest, vedl žalobu
před pánem, řkouce, kterak v každičkou dobu
šlakuje v sněhu toho, jenž krade dříví,
čemuž se kníže (ač sám byl) velce diví.
Dadouc člověku moc, aby škůdce s holí
pro krádež dříví vyprášil po své voli,
však ho neranil v tvář, ni jinde smrtelně,
a nechal mu vzít s sebou dříví svobodně.
Když tedy přišla noc, hned tu Václav hbitě
šel, vstana z lůžka svého, do lesa skrytě,
dle obyčeje dříví sekajíc, vázal,
v tom ten muž (neznajíc ho), jakž byl přikázal,
svého, svývolně chtícího, pana bije,
mlátí a tluče, až kusy letí z kyje.
Václave svatý, zdaž jsi se tu skušoval,*

*pod kyjem lesním, jak by se potom choval,
když na tě s mečem, Boleslav, ostrým přijde,
do tebe se dá, až duše z těla vyjde. (fol. C3r–C4v)*